

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
TRADIȚIE ȘI EXCELENȚĂ

FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE SOCIOLOGIE

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT EXTINS

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
TRADIȚIE ȘI EXCELENȚĂ

FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE SOCIOLOGIE

MIGRAȚIE, DEZVOLTARE ȘI RELAȚIA MIGRANȚILOR CU
STATUL DE ORIGINE
CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

Coordonator științific

Prof. univ. dr. Traian ROTARIU

Doctorand

Cristina HARUȚA

Cluj-Napoca

2017

CUPRINSUL REZUMATULUI

Cuprinsul tezei de doctorat	4
Prezentarea ideii tezei de doctorat și a principalelor fundamente teoretice utilizate	7
Câteva interogații de pornire, asumptii și premise.....	9
Detalii despre studiul empiric și contribuția personală.....	11
Câteva precizări cu privire la rezultatele obținute în urma cercetării	13
Bibliografia integrală a lucrării	20

CUVINTE CHEIE: migrație, dezvoltare, stat de origine, Republica Moldova, diaspora, transnaționalism

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

CUPRINS

LISTA TABELELOR

LISTA FIGURILOR

LISTA CASETELOR

Considerații introductive

Câteva interogații de pornire, asumptii și premise neconfirmate

PARTEA I

CAPITOLUL I

Procese de migrație: clarificări teoretice

1.1. Migrația internațională: repere istorice și teoretice sumare

1.2. Teoretizarea migrației: principalele teorii din literatura de specialitate relevante în discuția cu privire la legătura dintre migrație și dezvoltare

1.2.1. Paradigma economică neoclasică cu privire la migrație: abordarea economică neoclasică, teoria factorilor de atragere și de respingere și teoria pieței forței de muncă duale sau segmentate

1.2.2. Paradigma istorico-structurală cu privire la migrație: teoria sistemelor mondiale de migrație și teoria rețelelor de migrație

1.2.3. Alte teorii: noua economie a migrației forței de muncă, teoria mobilității tranziționale și teoria sistemică a migrației

Prezentarea unui model individual de luare a deciziei cu privire la migrație

Există un cadru teoretic unitar în acest domeniu de studiu? Câteva concluzii

1.3. Transnaționalismul: o explicație teoretică de dată recentă a migrației

CAPITOLUL al II-lea

Migrație și dezvoltare: cadrul teoretic de analiză

2.1. Relația dintre migrație și dezvoltare: context și evoluție

Pe scurt despre rolul organizațiilor internaționale în conturarea importanței binomului migrație-dezvoltare

2.2. Dinamica relației migrație-dezvoltare. Remitențele: un panaceu pentru subdezvoltare?

Efectele pozitive ale remitențelor

Efectele negative ale remitențelor

Pe scurt despre remitențele sociale

CAPITOLUL al III-lea

Diaspora: conceptualizări și abordări normative

3.1. Diaspora: un concept controversat? Definiții

3.2. Diaspora: caracteristici și vulnerabilități conceptuale

Caracteristicile diasporei „clasice”

Câteva concluzii și o atenționare

CAPITOLUL al IV-lea

Migranții, dezvoltarea și relația cu statul de origine: rol, implicare și contribuții

4.1. Interpretări ale contextelor favorabile pentru discuțiile despre migrație, migranți, diaspora, comunități transnaționale și dezvoltare

4.2. Migranții, diaspora și comunitățile transnaționale: potențiali agenți de dezvoltare ai statului de origine?

Resursele și tipurile de putere ale migranților ca agenți ai dezvoltării statului de origine

Câteva modalități de integrare a migrației și a migranților în strategiile naționale și locale de dezvoltare

Migranții – capital uman de neînlocuit? Câteva concluzii

4.3. Raporturile statului de origine cu migranții. Politici, (in)acțiuni și strategii de valorificare a potențialului de dezvoltare al migranților

În loc de concluzie

PARTEA a II-a

CAPITOLUL al V-lea

Migrație, dezvoltare și relația migranților din Republica Moldova cu statul de origine: trecut, prezent și viitor

5.1. Tendințele proceselor de migrație în Republica Moldova

5.1.1. Premisele și caracteristicile migrației în Republica Moldova

5.1.2. Principalele efecte social-economice ale migrației în Republica Moldova

5.2. Migrație și dezvoltare în Republica Moldova. Relația migranților cu statul de origine: de la teoretic la empiric

5.2.1. Acte normative, planuri de acțiuni pentru susținerea persoanelor originare din Republica Moldova și strategii naționale în domeniul migrației și dezvoltării

5.2.2. Apartenența Republicii Moldova la Forumul Global pentru Migrație și Dezvoltare. Proiecte implementate în domeniul migrației și dezvoltării în Moldova

5.2.3. Programul de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+1”

5.2.4. Congresele Diaspora – reuniunile persoanelor originare din Republica Moldova, domiciliate peste hotare

5.2.5. Biroul pentru Relații cu Diaspora din Republica Moldova – BRD

5.2.6. Asociațiile migranților moldoveni – vizibilitate și implicare

CAPITOLUL al VI-lea

Migrația internațională a moldovenilor: implicațiile migrației pentru dezvoltare și relația migranților cu statul de origine. Studiu empiric

6.1. Cadrul general de analiză

6.2. Descrierea metodologiei de cercetare și enunțarea obiectivelor de cercetare

6.2.1. Argumentarea alegerii metodei calitative de cercetare

6.2.2. Prezentarea și descrierea eșantionului de subiecți, a nivelurilor și a unităților de analiză

6.2.3. Descrierea procesului de culegere a datelor

6.3. Analiza și interpretarea interviurilor realizate cu migranții. Sunt migranții moldoveni potențiali agenți ai dezvoltării pentru Republica Moldova?

- 6.3.1. Decizia de a emigra și factorii determinanți ai stabilirii în Canada
 - 6.3.2. Așteptările respondenților cu privire la emigrarea în Canada
 - 6.3.3. Rețele de migranți moldoveni din Canada: factor de sprijin important pentru noii migranți
 - 6.3.4. Adaptarea migranților moldoveni și integrarea în statul de destinație: între o mobilitate socială scăzută și o discriminare imperceptibilă
 - 6.3.5. Orientare identitară și perspective de revenire în Republica Moldova
 - 6.3.6. Activități sociale transnaționale: comunicare, co-prezență, informare și fluxuri de remitențe sociale
 - 6.3.7. Activități economice transnaționale: remitențe, donații translocale și contexte nefavorabile pentru investiții și comportament antreprenorial în țara de origine
 - 6.3.8. Activități politice transnaționale: participare la vot și revendicarea drepturilor politice
- 6.4. Analiza și interpretarea interviurilor realizate cu reprezentanții structurilor asociative voluntare ale migranților moldoveni din țările de destinație și cu informatorii-cheie din Republica Moldova
- 6.4.1. Structurile asociative ale migranților moldoveni din diverse state de destinație. Diferite sau în mare măsură asemănătoare?
 - 6.4.2. Problemele structurilor asociative ale migranților moldoveni: participare, implicare și reprezentare
 - 6.4.3. Prioritățile, planurile și proiectele structurilor asociative ale migranților moldoveni
 - 6.4.4. Relația structurilor asociative ale migranților cu statul de origine: parteneriat, conflict sau opoziție?

Concluzii și considerații finale

Bibliografia integrală a lucrării

Anexele lucrării

- Anexa 1.1. Rolurile, sursele de putere și strategiile statelor de origine în relația cu migrația și diaspora
- Anexa 1.2. Contribuțiile specifice și acțiunile statelor de origine
- Anexa 2. Caracteristicile migranților economici din Republica Moldova
- Anexa 3. Volumul și clasamentul țărilor din care provin remitențele din Republica Moldova (2010-2015, mil. \$)
- Anexa 4.1. Ghid de interviu I
- Anexa 4.2. Ghid de interviu II
- Anexa 5.1. Caracteristicile socio-demografice ale respondenților din prima categorie de intervievați – migrații economici originari din Republica Moldova
- Anexa 5.2. Caracteristicile respondenților din a doua categorie de intervievați – reprezentanți ai structurilor asociative voluntare ale migranților moldoveni din țările de destinație

Prezentarea ideii tezei de doctorat și a principalelor fundamente teoretice utilizate

Teza de doctorat analizează procesele de migrație din Republica Moldova, în contextul discuțiilor din ce în ce mai frecvente cu privire la legătura dintre migrație și dezvoltare și la potențialul de dezvoltare pentru țara de origine pe care îl au migranții economici și asociațiile pe care le fondează aceștia în statele de destinație. Principalele teme ce constituie nucleul lucrării sunt (1) migrația, dinamica relației dintre migrație și dezvoltare, (2) perspectivele asupra rolului și implicării migranților în dezvoltarea țării de origine și (3) relația sau raporturile migranților cu statul de origine, Republica Moldova, toate interpretate prin optica teoretică cu privire la transnaționalism și diaspora.

În prima parte a lucrării am organizat literatura din domeniu pentru a înlesni contextualizarea și încadrarea teoretică a subiectelor dezvoltate în secțiunile ulterioare. Lucrarea debutează cu un capitol în care am apelat la descrierea teoriilor clasice cu privire la procesele de migrație, incluzând pe același plan câteva teorii mai noi și inovatoare, preluate din literatura de specialitate, cum ar fi paradigma economică neoclasică cu privire la migrație, cu o parte dintre principalele sale abordări, printre care abordarea economică neoclasică, teoria factorilor de atracție și de respingere și teoria pieței forței de muncă duale sau segmentate; paradigma istorico-structurală cu privire la migrație cu teoria sistemelor mondiale de migrație și teoria rețelelor de migrație; noua economie a migrației forței de muncă, teoria mobilității tranzitionale și teoria sistemică a migrației. Câteva dintre criticile și completările formulate la adresa celor mai importante abordări teoretice au fost prezentate în același capitol pentru a demarca inconsistențele epistemologice cu care s-au confruntat decenii în șir membrii comunității științifice interesați de studiul fenomenelor de migrație. De asemenea, în cel dintâi capitol, am optat să tratez succint, dar într-o secțiune distinctă, transnaționalismul, deoarece conceptul a avut o aplicabilitate mai pronunțată în cazul lucrării și a permis, într-o măsură mai mare, înțelegerea coagulată a relației dintre migrație, dezvoltare și migranți. Acest fapt a fost confirmat și de demersurile altor autori care au analizat procesele de migrație din întreaga lume și le-au încadrat în contextul teoretic prescris de transnaționalism (Basch, Glick Schiller și Szanton Blanc, 1994; Faist, 2000b; Portes, 2001; 1996b; Vetovec, 1999). Am considerat necesară trecerea în revistă a celor mai importante aspecte pe care se sprijină transnaționalismul, deoarece, din punctul meu de vedere, anume explicațiile cu privire la această abordare de dată recentă sunt susceptibile să faciliteze înțelegerea ulterioară a interacțiunilor și fluxurilor dintre migranți și statul de origine – Republica Moldova, în acest caz. Altfel spus, cu ajutorul asumțiilor teoretice pe care le indică transnaționalismul a fost posibil să fixez un cadru teoretic adecvat pentru explicațiile cu privire la rolul pe care îl au sau l-ar putea avea migranții în dezvoltare, oricum am defini-o pe cea din urmă, și la modul în care aceștia interacționează sau ar

putea să interacționeze cu statul de origine în cadrul structurii de oportunități (sau de constrângeri) pe care o creează însuși procesul de migrație, alături de alte procese macrosociale internaționale (globalizarea, schimbarea modelelor de guvernare și guvernanță, forțele capitalismului și ale economiei de piață). În plus, o mare parte dintre autorii care au studiat transnaționalismul, s-au preocupat și de diasporă, un alt subiect important abordat în lucrarea de față. Din acest motiv, spre deosebire de alte modele paradigmatiche, transnaționalismul se prezintă ca având o aplicabilitate mai pronunțată pentru cazul tratat în lucrarea de doctorat.

În urma revizuirii literaturii de specialitate, în al doilea capitol, a fost întreprinsă o tentativă de a surprinde o parte dintre ambiguitățile teoretice ce s-au conturat de-a lungul ultimelor decenii în jurul relației dintre două procese macrosociale pe care cade accentul în lucrare: migrație și dezvoltare. În afară de dilemele pe care le ridică sensul relației existente între cele două procese, controversile ce privesc binomul migrație-dezvoltare derivă și din dificultatea de a determina dacă și în ce măsură migrația este un catalizator al dezvoltării atât pentru statele din care provin migranții, cât și pentru statele în care aceștia se află. Fiindcă remitențele ocupă un loc important în studiile cu privire la consecințele economice ale migrației, am reunit în același capitol câteva păreri cu privire la rolul pe care acestea îl au în dinamica relației migrație-dezvoltare. Alături de importanța și efectele pozitive ale remitențelor pentru migranți și comunități, am rezumat și efectele negative ale acestora în vederea ilustrării faptului că modelul de dezvoltare bazat pe remitențe este unul depășit sub aspectul aplicabilității, fiind afectat de un profund determinism economic, și că, după cum sugerează literatura din străinătate, în locul acestuia sunt de preferat modelele de tip „diaspora” sau „brain gain/ brain circulation/ brain trust”, care ar putea aduce mai multe beneficii statelor de origine în sensul dezvoltării economice, sociale sau politice (Newland și Patrick, 2004; Larner, 2007; Meyer și Brown, 1999; Østergaard-Nielsen, 2003).

Dat fiind numărul mare de autori care califică conceptul de „diaspora” drept unul ce înglobează multiple înțelesuri, în al treilea capitol al lucrării sunt precizate o serie de clarificări conceptuale cu privire la conotațiile inițiale și curente ale termenului. Acestea explică, în același timp, utilizarea simultană din teză, pe alocuri nedecelabilă, a două categorii de actori: migranți și membri din diasporă, și a două categorii de comunități: cea transnațională și cea diasporică. Selecția termenilor și a definițiilor operaționale din această lucrare s-au realizat ținând cont de valoarea și utilitatea metodologică a acestora (Bauböck și Faist, 2010), dar și de faptul că majoritatea lucrărilor din domeniul politicilor publice (*policy-driven*) fac trimitere directă la diaspora, atunci când analizează potențialul de dezvoltare al migranților.

Pentru a consolida cadrul analitic al lucrării, în al patrulea capitol al părții teoretice a lucrării s-a revenit asupra problematicii date de binomul migrație-dezvoltare în contextul rolului de agenți

ai dezvoltării ai statelor de origine atribuit în literatură migranților și membrilor din diaspora. De aceea, am enumerat și am oferit lămuriri cu privire la formele și contextele în care migrații sau membrii din diaspora participă la activități transnaționale cu caracter politic, economic, social, cultural sau organizațional, ce urmăresc într-un mod explicit sau implicit, după caz, dezvoltarea statului de pornire sau determinarea în localitatea de origine a unor schimbări sociale. Cu referire la relația dintre statele de origine și migrații, principalele tipuri de politici și strategii de valorificare a potențialului de dezvoltare al migranților și al membrilor din diaspora, regăsite în literatura de specialitate pe plan internațional, sunt amintite și clarificate în aceeași secțiune.

În cea de-a doua parte a lucrării, printr-o descriere succintă a principalelor caracteristici, tendințe și efecte social-economice ale migrației din Republica Moldova, toate prezentate în cel de-al cincilea capitol, am încercat să reconstitui cât mai clar și elocvent cu puțință profilul migraționist descriptiv și cifric al statului moldav. Am urmărit să prezint evoluția proceselor de migrație din Moldova, astfel încât lucrurile să fie înțelese chiar și de către cei care nu sunt familiarizați cu contextul geo-politic, social sau economic al țării. În acest scop, am apelat deopotrivă la statistici internaționale și naționale pe care le-am considerat relevante și credibile cu privire la volumul migrației, profilul migranților, remitențe, contabilizarea consecințelor pozitive și negative ale mobilității internaționale ale moldovenilor etc.

După cum am menționat mai sus, în lucrarea de față am studiat în mod sistematic și original un ansamblu de subiecte ce derivă din decizia cu privire la intenția și acțiunea nemijlocită de a emigra a cetățenilor Republicii Moldova, prin formularea unor constatări, descrieri și explicații logice, obiective și valide. Astfel, am încercat să explorez de o manieră integrată cele trei teme mari care constituie nucleul lucrării: (1) migrația, dinamica relației dintre migrație și dezvoltare, (2) perspectivele asupra rolului și implicării migranților în dezvoltarea țării de origine și (3) relația sau raporturile migranților cu statul de origine, Republica Moldova, toate interpretate prin optica teoretică cu privire la transnaționalism și diaspora. În analiza întreprinsă s-a explorat, pe de o parte, natura relației ce se creează între cetățeanul emigrat și statul pe care l-a părăsit acesta și, pe de altă parte, implicațiile posibile ale contribuțiilor individuale sau colective ale cetățenilor emigrați în străinătate asupra dezvoltării statului de origine. Prin contribuții nu s-au avut în vedere doar transferurile de remitențe financiare, ci și modelele de comportament, practicile, ideile și valorile migranților etc., precum și toate fluxurile, activitățile și practicile cu caracter transnațional.

Câteva interogații de pornire, asumții și premise

Am fost interesată să răspund la următoarele interogații generale, cărora în lucrare nu le-am atribuit un rol fix de întrebări sau obiective de cercetare, ci le-am încadrat mai curând în categoria curiozităților sau a asumțiilor cu caracter personal. De asemenea, nu mi-am propus să formulez

răspunsuri cu privire la direcția sau tăria relației dintre indicatori sau variabile, adică nu mi-am propus să testez ipoteze. Printre altele, acest lucru se explică și prin faptul că metodologia de cercetare din lucrare se sprijină pe metode calitative de cercetare.

- Pornind de la realitatea social-politică și economică actuală a celui mai sărac și slab dezvoltat stat din Europa, care este rolul pe care îl au sau l-ar putea avea migrații în dezvoltarea Republicii Moldova?
- Cum se raportează migrații la Republica Moldova, în sens imaginar și/ sau ideatic? Putem decela care este tipul de loialitate pe care îl dezvoltă migrații moldoveni de-a lungul experienței de migrație? Este această loialitate una conflictuală sau vizează deopotrivă statul de origine și cel de destinație (*hybrid identity*) (Rother și Nebe, 2009)?
- În cazul Republicii Moldova și al cetățenilor săi emigrați, putem vorbi despre emergența unei diaspore sau/ și a unor comunități transnaționale (sau cel puțin a unei conștiințe diasporice), în sensul celor descrise de autorii consacrați din domeniu, ținând cont, în același timp, de faptul că procesele de migrație din Republica Moldova sunt relativ recente și se caracterizează printr-un grad redus de „maturitate”? (Kuznetsov, 2006; Buga, 2011 *apud* Tajeda, Varzari și Porcescu, 2013; Moșneaga, 2014; Schwartz, 2007). În ce măsură activitățile, transferurile, practicile și inițiativa transnaționale din spațiul social ce transcend granițele statelor naționale contribuie la formarea unor comunități transnaționale?
- Care sunt formele de implicare transnațională cele mai frecvente ce se pot observa la migrații din Republica Moldova și ce impact anticipat și real l-ar putea avea acestea asupra dezvoltării politice, culturale, sociale și economice a Republicii Moldova?
- Este „modelul diaspora” o opțiune fezabilă pentru Republica Moldova, în vederea atenuării pe termen mediu și lung a unei părți dintre efectele sociale, economice și demografice negative ale migrației? (Larner, 2007; Meyer și Brown, 1999; Tajeda și Bolay, 2010; Patterson, 2006; Nyberg-Sørensen, 2004)
- În ce măsură pot fi înlocuite în discursurile oficiale și politicile publice referirile cu privire la modelul de dezvoltare bazat pe remitențe și migrația de întoarcere, cu abordări noi ce derivă din modelul de dezvoltare bazat pe relația cu comunitățile de migrați și diaspora? În ce măsură evoluția ulterioară a unui stat, a cărui principală resursă se dovedește a fi cea umană, va fi potențată de atitudinile, practicile și activitățile transnaționale pe care le au migrații și care derivă din însuși procesul de migrație? (Newland și Patrick, 2004; Nyberg-Sørensen, 2004)

Detalii despre studiul empiric și contribuția personală

Într-o oarecare măsură, lucrarea posedă o dimensiune prospectivă, studiul empiric *per se* fiind unul exploratoriu, în sensul că analizează niște fenomene incipiente, încercând să anticipeze evoluția acestora în funcție de comportamentul unor actori colectivi sau individuali – migranții și familiile acestora, autoritățile statului, decidenții politici, structurile asociative voluntare ale migranților și comunitățile transnaționale de moldoveni. Este un fapt cunoscut că mișcările de migrație nu conduc de fiecare dată la stabilirea pe termen lung a migranților în zonele de primire, iar în cazurile în care migrația devine, totuși, permanentă, doar o parte dintre indivizi își vor păstra identitatea distinctivă și vor participa eventual la întemeierea unei diaspore. De aceea, unul dintre fenomenele incipiente la care fac referire are legătură cu perspectivele de formare în străinătate a unor comunități alcătuite din actualii migranți moldoveni.

Trebuie să precizez că, în procesul de elaborare a lucrării de doctorat, o serie de constrângeri și limitări metodologice insurmontabile au fost cauzate de faptul că migrația și fenomenele alăturate acesteia nu pot fi măsurate cu ușurință. Această realitate a atras după sine o serie de dificultăți ce au avut legătură cu determinarea și culegerea datelor relevante pentru o cercetare empirică de calitate. Făcând referire la cazul Republicii Moldova, principalul aspect ce a făcut dificilă analizarea și studierea empirică a subiectului a fost lipsa de date, numărul de studii și analize dedicate subiectului migrației în Moldova fiind relativ restrâns. Chiar și atunci când le-am putut accesa, acestea s-au dovedit a fi preponderent cantitative, cu un accent pe evaluarea volumului și a impactului remitențelor. Numărul redus de articole care au avut la bază o abordare calitativă a migrației din Moldova m-a direcționat către alegerea unei metode calitative complexe și de adâncime, ce a constat în derularea de interviuri cu câteva categorii de subiecți de cercetare, permițându-mi să surprind ce se întâmplă în „interiorul” unei părți din procesul de migrație caracteristic Republicii Moldova. Una dintre primele concluzii generale pe care am reușit s-o formulez în urma realizării cercetării are legătură cu conștientizarea faptului că pentru a înțelege mai bine migrația din Moldova nu este nevoie să suplimentăm șirul explicațiilor existente, ci, înainte de toate, să creștem gradul de comprehensiune a fenomenului studiat. Din acest motiv, cred că analiza efectuată în lucrare explorează într-un mod corect și original natura legăturii dintre migrație, dezvoltare și relația migranților cu statul de origine, Republica Moldova, iar rezultatele studiului empiric vin să completeze niște goluri de cunoaștere cu privire la caracteristicile și consecințele mișcărilor de migrație din Moldova. Interpretarea interviurilor realizate cu diferite tipuri de respondenți s-a realizat prin cheia transnaționalismului, iar analiza empirică propriu-zisă a constat în interpretarea, descrierea și evaluarea practicilor, activităților și inițiativelor transnaționale ale migranților moldoveni din Canada și ale asociațiilor de migranți moldoveni din mai multe țări de destinație. În

contextul discuțiilor ce problematizează legătura dintre migrație și dezvoltare la nivel local, regional și internațional, aceasta vizează înainte de toate decelarea înțelesurilor, a implicațiilor, a valențelor și a influențelor pe care le au în prezent sau le vor avea în viitor acțiunile transnaționale ale migranților și nu neapărat măsurarea impactului comportamentelor transnaționale asupra statului de origine – Republica Moldova.

Așadar, cercetarea din această lucrare s-a bazat pe un eșantion ce a fost alcătuit din trei tipuri de subiecți de cercetare, fiecare tip constituind o unitate de analiză sau un nivel de analiză distinct: **(1)** migranți economici originari din Republica Moldova (țara de destinație Canada); **(2)** reprezentanții structurilor asociative voluntare ale migranților moldoveni din țările de destinație (asociații, grupuri de inițiativă, comunități formale sau informale) și **(3)** informatori-cheie din Canada și alte țări de destinație, informatori-cheie din Republica Moldova.

Pentru prima categorie de respondenți cele două puncte geografice de referință au fost statul de destinație Canada și statul de origine Republica Moldova. Alegerea primei categorii de subiecți nu s-a făcut pur întâmplător. Datele statistice existente arată că migranții moldoveni care au ales să emigreze în Canada constituie un grup mai omogen decât, să zicem, cei din Italia sau Federația Rusă. Aceștia tind să aibă un nivel de educație mai mare decât restul migranților (fie că ne referim la formarea dobândită în Moldova sau la studiile pe care le-au urmat în Canada, după ce au emigrat), să facă parte din categoria celor cu venituri medii (emigrarea în Canada poate reprezenta, într-un anumit sens, o adevărată „investiție” pe termen lung din partea migranților) și care au emigrat cu întreaga familie. Condițiile de emigrare impuse creează un regim de emigrare prin care statul de destinație își „preselectează” noii veniți în funcție de niște caracteristici anterior stabilite (Culic, 2010), de aceea presupun că lumile (*lifeworlds*) sociale și economice ale moldovenilor dintr-un stat precum Canada se află într-un stadiu mai avansat de formare și sunt vădit diferite de cele ale moldovenilor din alte state de destinație care s-ar putea să fie mai vulnerabili din cauza statutului de migranți iregulari/ fără forme legale sau din cauza discriminării sau a inconsistenței de status etc. (Mazzucato, 2011). Cu privire la această categorie de subiecți, am fost interesată să relev care sunt tipurile de practici și activități transnaționale de zi cu zi, specifice comunităților de migranți moldoveni din Canada. În acest caz, am pornit de la prezumția că o parte dintre comportamentele transnaționale ale migranților se datorează atât unor factori comuni pe care, cu siguranță, i-am regăsi și în exemplul altor state de destinație, cât și unor factori unici, specifici doar contextului de primire analizat. În descoperirea tuturor acestor lucruri a constat provocarea și noutatea lucrării și a efortului de cercetare. În cazul primei categorii de subiecți, migranții și familiile acestora au fost unitățile de cercetare. Am analizat care sunt practicile și activitățile transnaționale ale persoanelor intervievate [economice, politice și socio-culturale (Portes, Guarnizo și Landolt, 1999)], ce

comportă o semnificație explicită sau latentă în contextul discuțiilor despre migrație și dezvoltare, precum și orientarea identitară a acestora, construct care m-a ajutat să evaluez valențele relației migranților moldoveni cu statul de origine.

Deși abordarea în cazul celei de-a doua categorii de respondenți este, prin natura lucrurilor, mai difuză, întrucât persoanele intervievate reprezentau structurile asociative constituite de migranții dintr-un număr mare și diferit de state de destinație, și în acest caz s-au analizat, în principal, acțiuni, practici, atitudini și percepții ce au o legătură directă sau indirectă cu Moldova, în acest fel menținându-se contextul dual de analiză, prescriș, din nou, de abordarea transnaționalistă. În cazul structurilor asociative voluntare ale migranților, unitatea de analiză a fost organizația, asociația sau grupul de inițiativă al migranților dintr-un număr relativ mare de state de destinație. În fine, ultima categorie de subiecți intervieuți a constat dintr-un număr de informatori cheie. Acest grup relativ restrâns de subiecți a fost alcătuit din alte persoane care au putut furniza informații pentru conturarea unei imagini mai clare a problematicii analizate.

În ceea ce privește procesul de cercetare, datele folosite pentru partea empirică a lucrării au fost colectate timp de 4 luni, în perioada decembrie 2016 – martie 2017, prin intermediul unor interviuri semi-structurate. Pentru selecția respondenților din prima categorie am utilizat o eșantionare de tip „bulgăre de zăpadă” (snow ball sampling), acest tip de eșantionare fiind cea mai potrivită și cel mai ușor de folosit, atunci când persoanele care alcătuiesc populația cercetată nu pot fi identificate sau contactate fără dificultate (Atkinson and Flint, 2001). Ca atare, aș putea spune că etapa de colectare a datelor a constat în depunerea unui efort semnificativ, dar a furnizat în același timp și suficiente recompense intrinseci.

Câteva precizări cu privire la rezultatele obținute în urma cercetării

În prima secțiune a studiului empiric, cea în care m-am concentrat asupra vieților migranților din Republica care s-au stabilit în Canada, am analizat, printre altele, activitățile sociale, economice și politice transnaționale. De asemenea, am încercat să constat în ce măsură migranții din statul de destinație analizat sunt în continuare atașați de Moldova, ca stat de origine. Interviuurile realizate cu migranții din Canada au arătat că, în mare parte, orientarea duală și tentativele de a-și valorifica statutele atât într-o parte cât și în cealaltă determină practicile și activitățile lor transnaționale. Contribuie la acest lucru și faptul că ei nu se simt excluși sau marginalizați în societatea de destinație. Această constatare este în concordanță cu afirmațiile autorilor Portes, Guarnizo și Landolt (1999) care argumentează că la baza proceselor transnaționale stau orientările duale ale migranților. Manifestările cele mai evidente ale orientării identitare duale sunt următoarele: migranții vorbesc sau înțeleg mai multe limbi (română, rusă, engleză, franceză), dețin cetățenia Republicii Moldova și/sau a Canadei (după caz, și a României), beneficiază de un grad sporit de

mobilitate între două sau mai multe culturi (rusă, românească, canadiană), mențin locuințe/proprietăți sau se raportează la un „acasă” (*home*) atât în statul de origine, cât și în cel de destinație (Portes, Guarnizo și Landolt, 1999; Faist, 2010; Foner, 2007), și, nu în ultimul rând, desfășoară și se angajează simultan sau alternativ în activități economice, sociale, politice și culturale continue/neîntrerupte ce au loc într-un spațiu social situat între Republica Moldova și locurile în care se află migrații. Ceea ce menține orientarea duală a celor care au plecat din Moldova și intensitatea activităților transnaționale este atașamentul personal față de țară, dar și situația nefavorabilă și precară în care se află în continuare cei cărora ei le trimit remitențe, cei pe care îi ajută. Din aceste considerente, cred că transnaționalismul migrațiilor se va manifesta în diverse forme și grade atât timp cât cei din alte țări vor continua să îi sprijine pe cei rămași în Moldova. Interveniurile au mai evidențiat faptul că prin remitențele sociale, de genul schimbărilor în mentalitate, al atitudinilor, al valorilor, al practicilor, al obiceiurilor și prin comunicare directă cu cei rămași acasă, migrații contribuie incremental la declanșarea și menținerea continuă a unor schimbări sociale din Republica Moldova. Cu toate că genul acesta de activități și remitențe nu pot fi monetizate sau exprimate în cifre, neavând efecte tangibile sau imediate, ele sunt importante, deoarece, în timp, contribuie la remodelarea și rearticularea contextelor sociale, politice și economice în care actorii sociali din Moldova, migrați și non-migrați deopotrivă, interacționează.

În ceea ce privește practicile și comportamentele economice, marea majoritate a celor care au plecat din Moldova și în prezent locuiesc și lucrează în Canada obișnuiesc să își sprijine prin remitențe familiile și apropiații ori de câte ori este nevoie. Din acest punct de vedere, una dintre concluzii este că migrații din Canada și din alte părți vor continua să trimită bani celor din Moldova atât timp cât relațiile sociale pe care se fundamentează acest comportament vor continua să existe și vor fi alimentate de sentimentele de obligație sau de altruism, după caz. Cu toate că remitențele constituie o contribuție importantă a celor plecați din Moldova, acestea au un impact imprecis și greu de decelat întrucât, după cum am constatat, ele rareori vizează în mod direct procese de dezvoltare sau schimbări sociale. Comportamentul investițional și antreprenorial, măsurat în interesul migrațiilor de a aloca mijloace financiare pentru afaceri proprii sau de a sprijini întreprinderile din Moldova este aproape inexistent. În această privință, concluzia este de ordinul evidenței, și anume, din câte se pare, neîncrederea în instituțiile statului și în contextele economice din Moldova sunt factorii principali care subminează potențialul antreprenorial și de investiții al migrațiilor. De aceea, orice strategie sau politică publică formulată cu scopul atragerii resurselor bănești sau intelectuale ale migrațiilor trebuie să aibă în vedere stabilirea unui parteneriat între migrați și instituțiile statului, bazat pe transparență și încredere.

Cu toate că alte studii efectuate pe grupuri de migranți din întreaga lume arată că donațiile sunt destul de frecvente printre migranți, în rândul migranților moldoveni comportamentul filantropic (*migrant philanthropy*) se află deocamdată într-o fază incipientă de formare. Concluzia cu privire la potențialul de transfer de cunoștințe și *know-how* este destul de clară. În prezent, există o perspectivă redusă de transfer de competențe din partea celor care intră în categoria persoanelor cu calificări profesionale înalte, chiar dacă dorința de implicare și conștientizarea unor asemenea posibilități de a contribui există. În această privință, statului îi revine sau îi va reveni, în definitiv, sarcina de a atrage potențialul profesional al cetățenilor săi care locuiesc și lucrează în străinătate. O concluzie generală ar fi că în contextul migrației și dezvoltării, în Republica Moldova, deocamdată poziția cea mai importantă o ocupă fluxul de remitențe și mai puțin fluxurile de idei și transferul de cunoștințe din partea migranților, fapt pe care l-am confirmat și cu ajutorul interviurilor. Cel puțin până în ultimii ani acest lucru a fost evident, deoarece în discursurile și agendele politice accentul era plasat pe contribuția financiară a migranților și doar în ultimii 2-3 ani s-au formulat planuri și programe care vizează potențialul de modernizare ce rezidă în ideile, abilitățile și cunoștințele migranților (Strategia de Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”, 2012; Strategia Națională „Diaspora 2025”, 2016). Retorica din spațiul public și lipsa de viziune venită din partea decidenților politici a dăunat considerabil imaginii migranților din Republica Moldova, atât în interior, cât și în exterior, deoarece timp mai bine de un deceniu rolul migranților s-a definit doar în jurul remitențelor, celelalte capacități (*capabilities*) și actanța (*agency*) acestora fiind frecvent și intenționat trecute cu vederea. De aceea, din acest punct de vedere, implementarea unui „model de diaspora” ca și model de dezvoltare pentru Republica Moldova pentru moment constituie doar un diziderat. Cu toate că în ultima vreme o parte dintre demersurile depuse de instituțiile publice din Moldova au rezultat în adoptarea unor acte normative sau documente strategice ce își propun să creeze un cadru favorabil pentru comunicarea și colaborarea cu migrații în vederea valorificării potențialului lor și a resurselor pe care ei le dețin, acestea eșuează în a produce efectele anticipate. Exemple relevante în acest sens sunt programele de sprijinire a migrației de revenire, a comportamentelor antreprenoriale sau ale celor ce urmăresc să creeze precedente de succes pentru practicile de transfer de cunoștințe.

În ceea ce privește activitățile politice cu caracter transnațional, am putea spune că acestea sunt modeste, sporadice și au o vizibilitate redusă în spațiul public din Moldova. În prezent, migrații țin mult la unele drepturi politice, precum dreptul la vot, dar nu putem avea certitudinea că interesul lor se va menține în timp. Chiar și atunci când diaspora este mai vocală, revendicările și pozițiile adoptate sunt, în mare parte, neglijate de decidenții politici din Moldova, fapt ce accentuează natura conflictuală a relației dintre migranți și actorii politici sau instituțiile statului, per

ansamblu. Cu toate că migranții moldoveni sunt, în general, informați cu privire la diverse subiecte din sferele politicului și a economicului ce au legătură cu Moldova, ei sunt pasivi când trebuie/ pot să își exprime opiniile și pozițiile sau să își manifeste inițiativa și să se implice în activități.

Cercetarea efectuată a reliefat că imaginarul și discursurile moldovenilor sunt alimentate de amintiri, percepții și reacții negative și neplăcute trasate cu privire la spațiu public, fiind, în același timp, în mare parte pozitive și luminoase dacă ne raportăm la spațiul privat (cel personal sau al familiei). Prin urmare, și din punctul de vedere al activităților transnaționale desfășurate de migranți, se poate constata că aceștia sunt activi doar în spațiul privat [spre exemplu, migranții efectuează transferuri de remitențe și încep să aibă un comportament filantropic transnațional (*migrant philanthropy*)], dar nu și în cel public, în care comportamentul lor este vizibil și poate avea un impact. Astfel, implicarea în activitățile asociațiilor de migranți, comportamentul investițional sau antreprenorial, manifestarea opoziției sau a susținerii prin acțiuni colective sau contactarea autorităților din țara de origine nu fac parte din șirul activităților cu care migranții ar fi obișnuiți sau la care ar participa mai activ. Așa cum se conturează lucrurile în prezent, capacitățile transnaționale ale migranților sunt limitate, iar transnaționalismul moldovenilor din Canada, dar posibil că și din alte părți, este unul de tip linear [(celelalte două fiind transnaționalismul de tip reactiv și cel dependent de resurse (Itzigsohn și Saucedo, 2002)].

Odată ajunși în țările de destinație, o parte mică dintre migranții moldoveni aderă sau chiar participă la înființarea unor asociații ale migranților. În anul 2012, diaspora Republicii Moldova a fost structurată în aproximativ 150 de asociații în peste 30 de țări, iar în 2016 în peste 90 de structuri asociative voluntare, inclusiv în diverse grupuri de inițiativă, organizații informale, cluburi cultural-artistice, organizații cu scop filantropic și de excelență profesională. Informațiile disponibile relevă că cele mai multe asociații s-au constituit în România, Italia, Ucraina, Federația Rusă, Portugalia, Franța, SUA și Canada (Strategia Națională „Diaspora 2025”, 2016; Biroul pentru Relații cu Diaspora, fără dată).

Prin intermediul interviurilor și al site-urile/ paginilor de Facebook ale asociațiilor, am putut decela că, deocamdată, există trei tipuri de structuri asociative ale migranților moldoveni aflați în străinătate: (1) prima categorie este a celor care se axează, în principal, pe activitățile cu caracter etno-simbolic, (2) al doilea tip, cel mai puțin numeros, este al asociațiilor ce vizează doar activități transnaționale sau locale cu caracter civic sau filantropic și, în fine, cea de-a (3) treia categorie înglobează cele mai multe dintre asociații și este alcătuită din acele structuri care combină, în diferite proporții, practicile, inițiativele și activitățile etno-simbolice locale și transnaționale cu cele civice/ politice locale sau transnaționale. Analiza efectuată a arătat că practicile și activitățile cu caracter etno-simbolic sunt locale și au drept scop menținerea și, pe alocuri, construirea unei

identități individuale și colective, iar practicile și activitățile filantropice, lobby-ul politic, cele ce constau în transferuri de *know-how* sunt transnaționale și urmăresc menținerea legăturii cu statul de origine, Republica Moldova, având, totodată, o mai mare relevanță pentru acele contexte în care se presupune că migrația contribuie la dezvoltare. Practicile și activitățile transnaționale agregate ale structurilor asociative ale migranților moldoveni sunt, de fapt, o formă specifică de organizare socială menținută prin legături și relații materiale sau imateriale, simbolice, iar organizațiile migranților sunt produsul încercărilor migranților de a-și conserva identitatea națională și culturală și, în același timp, de a se adapta la condițiile societăților de primire.

Structurile asociative ale migranților moldoveni sunt diferite sub aspectul mărimii, al scopurilor, al nivelului de formalizare sau instituționalizare, al resurselor, al duratei de viață, al practicilor de comunicare și colaborare pe care le preferă etc. Trăsăturile principale ale asociațiilor de migranți sunt eterogenitatea, lipsa stabilității, reziliența scăzută și o capacitate redusă de adaptare la condițiile din țările din destinație și de origine. Orientarea structurilor asociative este difuză și imprecisă, multe dintre ele nefiind extrem de deschise spre cooperarea sau colaborarea cu diverse entități din contextele de primire, iar, în ceea ce privește societatea de origine, obiectivele și scopurile asociațiilor denotă, în multe cazuri, dorința menținerii unor legături simbolice cu Moldova. În foarte puține descrieri dintre cele pe care le-am găsit pe internet se menționează obiective ce fac referire la contribuții, implicare, co-dezvoltare, intervenții, stabilirea de colaborări, parteneriate, inițierea de proiecte, dezvoltarea și diversificarea activităților prin atragerea de finanțări locale sau internaționale etc. Asociațiile nu obișnuiesc să colaboreze sau colaborează foarte puțin cu alte organizații sau cu diverși actori de la nivel local, de tipul ONG-urilor sau al administrațiilor publice locale. Acest fapt reprezintă un mare dezavantaj, căci, într-un atare mod, asociațiile nu reușesc să își diversifice activitățile, ratează oportunități de finanțare și de co-dezvoltare care ar putea avea un impact atât asupra migranților dintr-o societate de destinație sau alta, sau asupra Moldovei, în cazul în care beneficiarii unor posibile proiecte sau cooperări s-ar afla în Moldova. Colaborarea și conlucrarea intrafrontalieră și transfrontalieră dintre organizațiile de migranți este esențială, întrucât acestea generează resurse sociale precum încredere și rețele de reciprocitate, constând în două dintre elementele politice și economice productive pentru contextul actual (Faist, Fauser și Kivisto, 2011).

În pofida faptului că majoritatea asociațiilor se orientează în continuare către moldovenii aflați în țările de destinație în care sunt înființate și că activitățile pe care le desfășoară contribuie la consolidarea și reproducerea unor patternuri sociale vechi, caracteristice țării de origine și cu care migranții sunt familiarizați, mai nou, se remarcă o tendință recentă de constituire a unor patternuri sociale noi și transnaționale, constând în activități de voluntariat, acte de filantropie, implicare în

comunitate, formarea unor rețele de transfer de cunoștințe, adoptarea unor poziții de lobby și multe altele, toate fiind realizate de migranți și cei din diaspora. Într-o altă interpretare, diversificarea treptată a activităților migranților și accentuarea caracterului lor transnațional contribuie și la modificarea rolului pe care l-ar putea avea migrații, în general, și organizațiile lor, în particular. Am pus în evidență în lucrare că diaspora alcătuită din cetățenii Republicii Moldova aflați în afara țării, constituită din suma migraților și a structurilor asociative, începe să își schimbe definiția și se transformă dintr-un grup etnic aflat peste hotarele țării sale de origine, într-o ramură a societății civile moldovenești ce se extinde peste granițele Moldovei. Simultan, o parte dintre migranți și organizațiile lor cele mai active, vocale și prezente frecvent în spațiul virtual și cel mediatic, par să reprezinte, dintr-o anumită perspectivă, un segment delocalizat al societății civile moldovenești și, cu siguranță, încep să îndeplinească rolul unor actori importanți pentru Moldova.

Asociațiile de migranți își doresc să promoveze o schimbare socială și să contribuie la îmbunătățirea situației social-economice și politice din țara lor de origine. Însă, în același timp, diaspora se afirmă ca un actor politic nou, ce se poziționează în opoziție, într-un moment în care are loc o deconstrucție sau chiar o erodare masivă a câmpului politic, și nu numai, din Republica Moldova.

Un alt aspect pe care l-am accentuat în lucrare s-a referit la dihotomia capacități-dorințe (*desire to engage-capacity to engage*) (Al-Ali, Black și Koser, 2011), în cazul migraților din Republica Moldova și a organizațiilor înființate de ei, realitatea empirică a scos în evidență predominanța ultimelor. De aceea, una dintre concluziile personale pe care le formulez, care s-ar putea să nu mai fie valabilă peste câțiva ani, este că atât timp cât ideile venite din partea organizațiilor de migranți se fundamentează doar pe dorința de a contribui, inițiativele lor vor avea un impact nesemnificativ și un caracter preponderent individual, sporadic, fără potențial de multiplicare. Măsura în care asociațiile pot genera schimbări în acele comunități din care provin migrații, alături de tipul acestora, va depinde de calitatea și de conținutul legăturilor și a capitalului social ce se formează și se consolidează, pe o parte, între persoanele care alcătuiesc comunitatea de migranți sau diaspora, și, pe de altă parte, între migranți și non-migranți (familie, prieteni, rude, vecini etc.), dar și între migranți și instituțiile de acasă. Acest lucru are o importanță crucială îndeosebi pentru asociații, deoarece atât migrații cât și organizațiile lor nu reprezintă agenți ai transformării sau ai schimbării ce pot acționa de unii singuri. Dimpotrivă, pentru a-și spori potențialul, ele trebuie să comunice, să colaboreze cu acele organizații ce sunt capabile și au resursele necesare pentru a promova o agendă instituțională ce prioritizează transformările din țara de origine, căci doar în această manieră asociațiile de migranți din Republica Moldova vor putea să abordeze paradoxurile și oportunitățile pe care le presupun legăturile complexe dintre migrație și

dezvoltare. În contextul unui interes crescut pentru migrații și diaspora, unii autori avertizează că, în mod intenționat sau nu, o parte dintre politicieni sau membri ai comunităților științifice tind să plaseze o povară și o responsabilitate prea mare pe umerii migraților și ai membrilor diasporei, în ceea ce privește contribuția acestora la dezvoltarea statului de origine, în acest fel promovând și perpetuând un mit despre modul în care poate fi promovată dezvoltarea (Skeldon, 2008; Orozco, 2008; de Haas, 2010; Ionescu, 2006; Newland și Patrick, 2004). Prin urmare, ținând cont de considerentele enumerate mai sus, ar fi greșit ca migrații din Moldova și asociațiile lor din diverse state de destinație să fie considerați responsabili pentru dezvoltarea statului lor de origine. În acest sens, este cert faptul că dorința migraților de a contribui la modernizarea sau dezvoltarea țării de baștină este complementară unui set de politici și strategii ce urmăresc maximizarea beneficiilor migrației.

Bibliografia integrală a lucrării

1. Agunias, D.R. și Newland, K., *Developing a Road Map for Engaging Diasporas in Development. A Handbook for Policymakers and Practitioners in Home and Host Countries*, Geneva și Washington, D.C.: International Organization for Migration și Migration Policy Institute, 2012.
2. Al-Ali, N., Black, R. și Koser, K., „The Limits to ‘Transnationalism’: Bosnian and Eritrean Refugees in Europe as Emerging Transnational Communities”, 2011, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 24, nr. 4, pp. 578-600.
3. Anghel, R.G. și Horvath, I., *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Iași: Editura Polirom, 2009.
4. Anghel, R.G., „Milano Centrale. Status ilegal, piețe de muncă și practici transnaționale la migranți români la Milano”, 2005, *Sociologie Românească*, vol. III, nr. 2, pp. 174-194.
5. Anghel, R.G., *Romanians in Western Europe. Migration, Status Dilemmas, and Transnational Connections*, Plymouth: Lexington Books, 2013.
6. Appadurai, A., *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*, Public Worlds, vol. 1, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996.
7. Arango, J., „Theories of International Migration”, în Joly, D. (editor), *International Migration and the New Millennium*, Aldershot: Ashgate, 2004, pp. 15-36.
8. Arango, J., *Exceptional in Europe? Spain’s Experience with Immigration and Integration*, Raport, Martie 2013, [Online] disponibil la adresa <http://www.migrationpolicy.org/research/exceptional-europe-spains-experience-immigration-and-integration>, accesat la data de 24 martie 2016.
9. Atkinson, R. and Flint, J., „Accessing Hidden and Hard-to-Reach Populations: Snowball Research Strategies”, *Social Research Update*, nr. 33, Universitatea din Surrey, [Online] disponibil la adresa <http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU33.html>, accesat la data de 12 noiembrie 2016.
10. Banca Mondială, „Migration and Remittances Factbook 2008”, ediția a 1-a, 2008.
11. Banca Mondială, „Migration and Remittances Factbook 2011”, ediția a 2-a, 2011.
12. Banca Mondială, „Migration and Remittances Factbook 2016”, ediția a 3-a, 2016.
13. Banca Mondială, „Remittances to Developing Countries Edge up Slightly in 2015”, Comunicat de presă emis în 13 aprilie 2016, [Online] disponibil la adresa <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2016/04/13/remittances-to-developing-countries-edge-up-slightly-in-2015>, accesat la data de 5 mai 2016.
14. Banca Mondială, *Data – Personal remittances, received (% of GDP)*, fără dată, [Online] disponibil la adresa <http://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS>, accesat la data de 10 mai 2016.
15. Banca Mondială, *Migration and Remittances*, 2016b, [Online] disponibil la adresa <http://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>, accesat la data de 13 februarie 2016.
16. Banca Mondială, *Moldova: Moving to a Market Economy*, Washington, 1994.
17. Banca Națională a Moldovei, [Online] disponibil la adresa <http://www.bnm.org>, accesat la data de 14 februarie 2016.

18. Barbăroșie, L., „Rusia introduce noi reguli de ședere pentru imigranți. Câți moldoveni lucrează ilegal în Rusia?”, 1 octombrie 2013, [Online] disponibil la adresa <http://www.europalibera.org/a/25123690.html>, accesat la data de 23 ianuarie 2015.
19. Basch, L., Glick Schiller, N. și Szanton Blanc, C., *Nations Unbound. Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*, Londra: Routledge: 1994.
20. Bauböck, R. și Faist, T., (editori), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010.
21. Bhagwati, J.N., „Borders Beyond Control”, *Foreign Affairs*, January/February Issues, 2003, [Online] disponibil la adresa <http://www.foreignaffairs.com/articles/58622/jagdish-n-bhagwati/borders-beyond-control>, accesat la data de 13 martie 2014.
22. Biroul Național de Statistică, BNS, „Migrația forței de muncă”, Chișinău, 2013, [Online] disponibil la adresa http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/migratia/Sinteza_MFM_2012.pdf, accesat la data de 13 martie 2015.
23. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, *Forța de muncă în Republica Moldova. Ocupare și șomaj*, 2016, [Online] disponibil la adresa http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/AFM_2016_rom.pdf, accesat la data de 10 decembrie 2016.
24. Biroul pentru Relații cu Diaspora al Republicii Moldova, fără dată, [Online] disponibil la adresa <http://www.brd.gov.md/>, accesat la data de 2 aprilie 2016.
25. Black, R. și Skeldon, R., „Strengthening Data and Research Tools on Migration and Development”, 2009, *International Migration*, vol. 47, nr. 5, pp. 3-22.
26. Boccagni, P., „Private, Public or Both? On the Scope and Impact of Transnationalism in Immigrants’ Everyday Lives”, în Bauböck, R. și Faist, T., (editori), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010, pp. 185-203.
27. Borjas, G.J., „Economic Theory and International Migration”, 1989, *International Migration Review*, vol. 23, nr. 3, pp. 457-485.
28. Böhme, M.H., Persian, R. și Stöhr, T., „Alone but Better Off? Adult Child Migration and Health of Elderly Parents in Moldova”, 2014, *Journal of Health Economics*, online.
29. Brettell, C.B. și Hollifield, J.F., *Migration Theory. Talking across Disciplines*, ediția a 2-a, New York: Routledge, 2008.
30. Brinkerhoff, D.W., „The Enabling Environment for Achieving the Millennium Development Goals: Government Actions to Support NGOs”, în Brinkerhoff, J.M., Smith, S.C. și Teegen, H., (editori), *NGOs and the Millennium Development Goals: Citizen Action to Reduce Poverty*, New York: Palgrave MacMillan, 2007, pp. 83-101.
31. Brinkerhoff, J.M., „Creating and Enabling Environment for Diaspora’s Participation in Homeland Development”, 2012, *International Migration*, vol. 50, nr. 1, pp. 75-95.
32. Brinkerhoff, J.M., (editor), *Diasporas and International Development: Exploring the Potential*, Boulder: Lynne Rienner, 2008.
33. Brinkerhoff, J.M., „David and Goliath: Diaspora Organizations as Partners in the Development Industry”, 2011, *Public Administration and Development*, vol. 31, nr. 1, pp. 37-49.
34. Brinkerhoff, J.M., *Digital Diasporas. Identity and Transnational Engagement*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

35. Brubaker, R., *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
36. Brubaker, R., „The „Diaspora” Diaspora”, 2005, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 28, nr. 1, pp. 1-19.
37. Buciuceanu-Vrabie, M., „Indicele de îmbătrânire activă în Republica Moldova”, Policy Brief, martie-aprilie 2016, [Online] disponibil la adresa http://ccd.ucoz.com/_ld/0/43_Policy_Paper_II.pdf, accesat la data de 11 iulie 2016.
38. Careja, R., „Emigration for Development? An Exploration of the State’s Role in the Development-Migration Nexus: The Case of Romania”, 2013, *International Migration*, vol. 51, nr. 5, pp. 77-90.
39. Carling, J., „Scripting Remittances: Making Sense of Money Transfers in Transnational Relationships”, 2014, *International Migration Review*, vol. 48, nr. S1, pp. S218-S262.
40. Caselli, M., „Transnationalism and Co-Development: Peruvian Associations in Lombardy”, 2012, *Migration and Development*, vol. 1, nr. 2, pp. 295-311.
41. Cassarino, J.P., „Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migration Revisited”, 2004, *International Journal of Multicultural Societies*, vol. 6, nr. 2, pp. 253-279.
42. Castles, S., „Development and Migration – Migration and Development: What Comes First? Global Perspective and African Experiences”, 2009, *Theoria*, vol. 56, nr. 121, pp. 1-31.
43. Castles, S., „Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective”, 2010, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 36, nr. 10, pp. 1565-1586.
44. Castles, S., de Haas, H. și Miller, M.J., *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, ediția a 5-a, Londra: Palgrave Macmillan, 2013.
45. Centrul de Analiză și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice (CIVIS) și Agenția Internațională pentru Informație din Țara de Origine (IASCI), „Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova”, Raport elaborat pentru Banca Mondială, 2010, Chișinău, [Online] disponibil la adresa <http://siteresources.worldbank.org/INTMOLDOVA/Resources/ConsolidareaLegaturiiDintreMigratieDezvoltare.pdf>, accesat la data de 13 ianuarie 2016.
46. Cerase, F.P., „Expectations and Reality: A Case Study of Return Migration from the United States to Southern Italy”, 1974, *International Migration Review*, vol. 8, nr. 2, SI: Policy and Research on Migration: Canadian and World Perspectives, pp. 245-262.
47. Chaitin, J., Linstroth, J.P. și Hiller, P.T., „Ethnicity and Belonging: An Overview of a Study of Cuban, Haitian and Guatemalan Immigrants to Florida”, 2009, *Qualitative Social Research*, vol. 10, nr. 3, pp. 1-25.
48. Cheianu-Andrei, D., „Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii”, Ciclul de studii „Cartografierea diasporei moldovenești II”, Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, 2013.
49. Cheianu-Andrei, D., Gramma, R., Milicenco, S., Pritcan, V., Rusnac, V. și Vaculovschi, D., *Specific Needs of Children and Elderly Left Behind as a Consequence of Migration*, Chișinău, 2011, [Online] disponibil la adresa http://www.iom.md/attachments/110_necesit_cop_virst_en.pdf, accesat la data de 15 iunie, 2015.
50. Chikanda, A., Crush, J. și Walton-Roberts, M., (editori) *Diasporas, Development and Governance*, New York: Springer, 2016.

51. Ciobanu, R.O., „Sisteme de migrație internațională. Între teorie și realitate socială”, 2006, *Sociologie Românească*, vol. IV, nr. 1, pp. 77-91.
52. Cirlig, V. și Moșneaga, V., „Migration Movements between Moldova and the EU: Policies and Numbers”, în *Building Training and Analytical Capacities on Migration in Moldova and Georgia*, ICMPD, Research Papers, Viena, 2012, pp. 42-75.
53. Cohen, R., (editor), *The Cambridge Survey of World Migration*, Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
54. Cohen, R., „Diaspora”, în *International Encyclopedia of the Social and Behavioural Sciences*, Amsterdam: Elsevier, 2001, pp. 3642-3645.
55. Cohen, R., „Diasporas and the State: from Victims to Challengers”, 1996, *International Affairs*, vol. 72, nr. 3, pp. 507-520.
56. Cohen, R., *Global Diasporas: An Introduction*, ediția a 2-a, New York: Routledge, 2008.
57. Collier, P., *Exodus. How Migration is Changing Our World*, Oxford: Oxford University Press, 2013.
58. Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova, Regulamentul privind finanțarea campaniilor electorale, aprobat prin hotărârea CEC nr. 3352 din 4 mai 2015, modificat și completat prin hotărârea CEC nr. 147 din 30 august 2016, [Online] disponibil la adresa http://www.cec.md/files/files/Legi/tabel_regulamente/Regulamentul%20privind%20finan%C8%9Barea%20campaniilor%20electorale_1.pdf, accesat la data de 12 februarie 2017.
59. Comisia Europeană, „Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Migration and Development: Some Concrete Orientations”, COM/2005/0390 final, 2005, [Online] disponibil la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52005DC0390>, accesat la data de 23 septembrie 2015.
60. Consiliul Uniunii Europene, „Pactul european privind imigrația și azilul”, 2008, nr. 13189/08, Bruxelles, [Online] disponibil la adresa <http://register.consilium.europa.eu/pdf/ro/08/st13/st13440.ro08.pdf>, accesat în data de 9 octombrie, 2012.
61. Constantinescu, M., „Teorii ale migrației internaționale”, 2002, *Sociologie Românească*, vol. 3-4, pp. 93-114.
62. Crăciun, C., „Migration and Remittances in the Republic of Moldova: Empirical Evidence at Micro Level”, Teză de Masterat, Universitatea Națională „Academia Kyiv-Mohyla”, 2006, [Online] disponibil la adresa <http://www.kse.org.ua/uploads/file/library/2006/craciun.pdf>, accesat la data de 13 martie 2015.
63. Culic, I., „Eluding Exit and Entry Controls: Romanian and Moldovan Immigrants in the European Union”, 2008, *East European Politics and Societies*, vol. 22, nr. 1, pp. 145-170.
64. Culic, I., „State of Imagination: Embodiments of Immigration Canada”, 2010, *The Sociological Review*, vol. 58, nr. 3, pp. 343-360.
65. Culiuc, A., „Integrating Migration and Remittances into a Development Strategy. The Case of Moldova”, Teză de dizertație, John F. Kennedy School of Government, Universitatea din Harvard, SUA, 2006.
66. de Haas, H., „Migration and Development. A Theoretical Perspective”, WP nr. 9, International Migration Institute, Oxford, Marea Britanie, 2008, [Online] disponibil la adresa <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/wp/wp-09-08.pdf>, accesat la data de 21 martie 2016.

67. de Haas, H., „Migration and Development: A Theoretical Perspective”, 2010, *International Migration Review*, vol. 44, nr. 1, pp. 227-264.
68. de Haas, H., „Remittances, Migration and Social Development. Conceptual Review of the Literature”, Social Policy and Development Programme, United Nations Research Institute for Social Development, nr. 34, Geneva: UNRISD, octombrie 2007a.
69. de Haas, H., „The Determinants of International Migration. Conceptualizing Policy, Origin and Destination Effects”, WP nr. 32, International Migration Institute, Oxford, Marea Britanie, 2011, [Online] disponibil la adresa <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/wp/wp-32-11.pdf>, accesat la data de 9 septembrie 2015.
70. de Haas, H., „Turning the Tide? Why Development Will Not Stop Migration”, 2007b, *Development and Change*, vol. 38, nr. 5, pp. 819-841.
71. De Jong, G.F., „Expectations, Gender, and Norms in Migration Decision-Making”, 2000, *Population Studies*, vol. 54, nr. 3, pp. 307-319.
72. de Zwager, N. și Sințov, R., „Studiu de piață: Inovație în migrația circulară. Migrație și dezvoltare în Moldova”, NEXUS, Chișinău, Republica Moldova, octombrie 2014.
73. Delgado Wise, R. și Marquez Covarrubias, H., „The Mexico-United States Migratory System: Dilemmas of Regional Integration, Development, and Emigration”, în Castles, S. și Delgado Wise, (editori), *Migration and Development: Perspectives from the South*, Geneva: International Organization for Migration, 2008, pp. 113-142.
74. Delgado Wise, R. și Marquez Covarrubias, H., „Understanding the Relationship between Migration and Development. Toward A New Theoretical Approach”, 2009, *Social Analysis*, vol. 53, nr. 3, pp. 85-105.
75. Demetrescu, M. și Tăut, C., *Guvernamentalitatea. Forme și tehnici ale puterii în Occident*, Iași: Editura Adenium, 2014.
76. Dhesi, A.S., „Diaspora, Social Entrepreneurs and Community Development”, 2010, *International Journal of Social Economics*, vol. 37, nr. 9, pp. 703-716.
77. Duca, R., „The Dark Side of European Immigration Policy”, 2011, *Journal of Money Laundering Control*, vol. 14, nr. 2, pp. 158-169.
78. Dufoix, S., *Diasporas*, California: California University Press, 2008.
79. Elazar, D.I., „The Jewish People as the Classic Diaspora: A Political Analysis”, în Sheffer, G., (editor), *Modern Diasporas in International Politics*, Londra: Croom Helm, 1986.
80. Esman, M., „Diasporas and International Relations”, în Hutchinson, J. și Smith, A.D., (editori), *Ethnicity*, Oxford: Oxford University Press, 2000, pp. 316-320.
81. Faist, T., „Migrants as Transnational Development Agents: An Inquiry into the Newest Round of the Migration-Development Nexus”, 2008, *Population, Space and Place*, vol. 14, pp. 21-42.
82. Faist, T., „Towards Transnational Studies: World Theories, Transnationalisation and Changing Institutions”, 2010, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 36, nr. 10, pp. 1665-1687.
83. Faist, T., „Transnationalization and Development. Toward an Alternative Agenda”, 2009, *Social Analysis*, vol. 53, nr. 3, pp. 38-59.
84. Faist, T., „Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture”, 2000a, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 23, nr. 2, pp. 189-222.
85. Faist, T., *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*, Oxford: Clarendon Press, 2000b.

86. Faist, T. și Fauser, M., „The Migration-Development Nexus: Toward a Transnational Perspective”, în Faist, T., Fauser, M. și Kivisto, P., (editori), *The Migration-Development Nexus. A Transnational Perspective*, Londra: Palgrave Macmillan, 2011, pp. 1-28.
87. Faist, T., Fauser, M. și Kivisto, P., *The Migration-Development Nexus. A Transnational Perspective*, Londra: Palgrave Macmillan, 2011.
88. Fauser, M., „Co-Development as Transnational Governance: An Analysis of the Engagement of Local Authorities and Migrant Organisations in Madrid”, 2014, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 4, nr. 7, pp. 1060-1078.
89. Fauser, M., *Migrants and Cities. The Accommodation of Migrant Organizations in Europe*, Surrey: Ashgate, 2012.
90. Feraru, P.D., *Migrație și dezvoltare: aspecte socioeconomice și tendințe*, Iași: Editura Lumen, 2011.
91. Foner, N. și Dreby, J., „Relations between the Generations in Immigrant Families”, 2011, *Annual Review of Sociology*, vol. 37, pp. 545-564.
92. Foner, N., „Engagements across National Borders, Then and Now”, 2007, *Fordham Law Review*, vol. 75, nr. 5, pp. 2483-2492.
93. Gamlen, A., „Creating and Destroying Diaspora Strategies”, WP nr. 31, Centre on Migration, Policy and Society, Universitatea din Oxford, Marea Britanie, 2011.
94. Gamlen, A., „Diaspora Engagement Policies: What are They, and What Kinds of State Use Them?”, WP nr. 32, Centre on Migration, Policy and Society, Universitatea din Oxford, Marea Britanie, 2006.
95. Gamlen, A., „Diaspora Institutions and Diaspora Governance”, 2014, *International Migration Review*, vol. 48, nr. S1, pp. S180-S217.
96. Gamlen, A., „The Brain Drain is Dead. Long Live the New Zealand Diaspora”, WP nr. 10, Centre on Migration, Policy and Society, Universitatea din Oxford, Marea Britanie, 2005.
97. Gamlen, A., „Why Engage Diasporas?”, WP nr. 63, Centre on Migration, Policy and Society, Universitatea din Oxford, Marea Britanie, 2008.
98. Gamlen, A., Cummings, M., Vaaler, P.M. și Rossouw, L., „Explaining the Rise of Diaspora Institutions”, WP nr. 78, International Migration Institute, Oxford, Marea Britanie, 2013, [Online] disponibil la adresa <https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-78-13>, accesat la data de 1 martie 2016.
99. Gaugaș, P., „Labour Migration in Moldova: Context and Controls”, 2004, *Higher Education in Europe*, vol. XXIX, nr. 3, pp. 343-352.
100. Glick Schiller, N. și Faist, T., „Introduction. Migration, Development, and Social Transformation”, 2009, *Social Analysis*, vol. 53, nr. 3, pp. 1-13.
101. Glick Schiller, N. și Faist, T., „Introduction. Migration, Development, and Social Transformation”, în Glick Schiller, N. și Faist, T., (editori), *Migration, Development and Transnationalization. A Critical Stance*, Oxford: Berghahn, 2012, pp. 1-21.
102. Glick Schiller, N., „A Global Perspective on Migration and Development”, 2009, *Social Analysis*, vol. 53, nr. 3, pp. 14-37.
103. Glick Schiller, N., „Migration and Development without Methodological Nationalism: Towards Global Perspectives on Migration”, în Gardiner, P. și Lem, W., (editori), *Migration in the 21st Century. Political Economy and Ethnography*, New York: Routledge, 2012, pp. 38-65.

104. Glick Schiller, N., „The Centrality of Ethnography in the Study of Transnational Migration. Seeing the Wetland Instead of the Swamp”, în Foner, N., (editor), *American Arrivals. Anthropology Engages the New Immigration*, School of American Research Advanced Seminar Series, Santa Fe: School of American Research, 2003, pp. 99-128.
105. Glick Schiller, N., Basch, L. și Szanton Blanc, C., *Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered*, New York: New York Academy of Science, 1992.
106. Glick-Schiller, N., Basch, N. și Szanton Blanc, C., „From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration”, 1995, *Anthropological Quarterly*, vol. 68, nr. 1, pp. 48-63.
107. Goldring, L., „Re-thinking Remittances: Social and Political Dimensions of Individual and Collective Remittances”, februarie 2003, CERLAC Working Paper Series, Departamentul de Sociologie, Universitatea din York, Canada, [Online] disponibil la adresa <http://www.yorku.ca/cerlac/documents/Goldring.pdf>, accesat la data de 20 aprilie, 2016.
108. Gorlich, D. și Trebesch, C., „Seasonal Migration and Networks – Evidence on Moldova’s Labour Exodus”, 2008, *Review of World Economics*, vol. 144, nr. 8, pp. 107-133.
109. Green, A.G. și Green, D.A., „The Economic Goals of Canada’s Immigration Policy: Past and Present”, 1999, *Canadian Public Policy*, vol. 25, nr. 4, pp. 425-451.
110. Green, N., „The Comparative Method and Poststructural Structuralism: New Perspectives for Migration Studies”, 1994, *Journal of American Ethnic History*, vol. 13, nr. 4, pp. 3-22.
111. Grieco, E. și Hamilton, K.A., „Realizing the Potential of Migrant ‘Earn, Learn, and Return’ Strategies: Does Policy Matter?”, Center for Global Development’s 2004 Commitment to Development Index, Migration Policy Institute for the Department of International Development, Washington, D.C., Februarie 2004, [Online] disponibil la adresa http://www.cgdev.org/doc/CDI/Migration_2004.pdf, accesat la data de 12 februarie 2016.
112. Guarnizo, L.E., „The Economics of Transnational Living”, 2003, *International Migration Review*, vol. 37, nr. 3, pp. 666-699.
113. Guarnizo, L.E., Portes, A. și Haller, W., „Assimilation and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action among Contemporary Migrants”, 2003, *American Journal of Sociology*, vol. 108, nr. 6, pp. 1211-1248.
114. Guvernul Canadei (Government of Canada), 2016, [Online] disponibil la adresa http://open.canada.ca/data/en/dataset?_organization_limit=0&keywords=Immigration+Refugees+and+Citizenship+Canada&_ga=1.23211518.59873853.1487424201, accesat la data 23 noiembrie 2016.
115. Guvernul provinciei Quebec, data statistice, fără dată, [Online] disponibil la adresa <http://www.midi.gouv.qc.ca/publications/fr/recherches-statistiques/>, accesat la data de 21 noiembrie 2016.
116. Hagen-Zanker, J., „Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature”, WP nr. 2008/WP002, ianuarie 2008, Overseas Development Institute (ODI), Universitatea din Maastricht, Olanda.
117. Hatton, T. și Williamson, J., *The Age of Mass Migration. Causes and Economic Impact*, Oxford: Oxford University Press, 1998.
118. Hausmann, R., „The Diaspora Goldmine”, Project Syndicate – The World’s Opinion Page, 25 iulie 2015, [Online] disponibil la adresa <https://www.project-syndicate.org/>

syndicate.org/commentary/remittances-not-only-benefit-to-homeland-economies-by-ricardo-hausmann-2015-06, accesat la data de 13 august 2015.

119. Hegel, P. și Peretz, P., „States and Transnational Actors: Who’s Influencing Whom? A Case Study in Jewish Diaspora Politics during the Cold War”, 2005, *European Journal of International Relations*, vol. 11, nr. 4, pp. 467-493.
120. Hirschman, A.O., *Exit, Voice and Loyalty. Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Cambridge: Harvard University Press, 1970.
121. Hollifield, J., „The Emerging Migration State”, în Portes, A. și DeWind, J., (editori) *Rethinking Migration. New Theoretical and Empirical Perspectives*, New York: Berghahn Books, 2008, pp. 62-89.
122. Hollifield, J.F., „The Emerging Migration State”, 2004, *International Migration Review*, vol. 38, nr. 3, pp. 885-912.
123. Horvath, I., „Aspecte ale culturii migrației în România” în Anghel, R.G. și Horvath, I., *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Iași: Editura Polirom, 2009, pp. 156-175.
124. Horvath, I., „The Culture of Migration of Rural Romanian Youth”, 2008, *The Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 34, nr. 5, pp. 771-786.
125. Hristev, E., Mincu, G., Sandu, M. și Walewski, M., „The Effects of Migration and Remittances in Rural Moldova”, CASE Network Studies & Analyses, nr. 389, Varșovia, Polonia, 2009.
126. Jaroszewicz, M. și Lesinska, M., (editori), „Forecasting Migration between the EU, V4 and Eastern Europe. Impact of Visa Abolition”, OSW Report, Varșovia, iulie 2014.
127. Ionescu, D., *Engaging Diasporas as Development Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers*, IOM Migration Research Series, nr. 26, Geneva: International Organization for Migration, 2006.
128. Iosifides, T., *Qualitative Methods in Migration Studies: A Critical Realist Perspective*, Surrey: Ashgate, 2011.
129. Itzigsohn, J. și Saucedo, S.G., „Immigrant Incorporation and Sociocultural Transnationalism”, 2002, *International Migration Review*, vol. 36, nr. 3, pp. 766-798.
130. Kastoryano, R., „Türken mit Deutschem Pass: Sociological and Political Aspects of Dual Nationality in Germany”, în Hansen, R. și Weil, P., (editori), *Dual Nationality, Social Rights and Federal Citizenship in the US and Europe*, Oxford: Berghahn, 2002, pp. 158-175.
131. King, R., „Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer”, Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, Malmö Institute for Studies of Migration Diversity and Welfare, Universitatea din Malmö, Suedia, 2012.
132. King, R., Povrzanovic Frykman, M. și Vullnetari, J., „Migration, Transnationalism and Development on the Southeastern Flank of Europe”, 2013, vol. 13, nr. 2, pp. 125-140.
133. King, R. și Mai, N., „Albanian Immigrants in Lecce and Modena: Narratives of Rejection, Survival and Integration”, 2004, *Population, Place and Space*, vol. 10, pp. 444-477.
134. Kingma, M., *Nurses on the Move. Migration and the Global Health Care Economy*, Ithaca și Londra: IRL Press, Cornell University Press, 2006.
135. Koff, H., „Diaspora Philanthropy in the Context of Policy Coherence for Development: Implications for the post-2015 Sustainable Development Agenda”, 2016, *International Migration*, online.

136. Koinova, M., „Diasporas and International Politics: Utilising the Universalistic Creed of Liberalism for Particularistic and Nationalist Purposes”, în Bauböck, R. și Faist, T., (editori), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010, pp. 148-165.
137. Koser, K., „Long-Distance Nationalism and the Responsible State: The Case of Eritrea”, în Østergaard-Nielsen, E., (editor), *International Migration and Sending Countries. Perceptions, Policies and Transnational Relations*, Londra: Palgrave Macmillan, 2003, pp. 171-184.
138. Koser, K., *International Migration. A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2007.
139. Kunz, R., „The Discovery of the Diaspora”, 2012, *International Political Sociology*, vol. 6, nr. 1, pp. 103-107.
140. Kuznetsov, Y., *Diaspora Networks and the International Migration of Skills. How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*, Washington, D.C.: The World Bank, 2006.
141. Kymlicka, W., *Politica în dialect: naționalism, multiculturalism și cetățenie*, Chișinău: Editura ARC, 2005.
142. Lacroix, T., „Bonding Collective? The Moral Infrastructures of Transnational Hometown Networks”, WP nr. 27, International Migration Institute, Oxford, Marea Britanie, 2010a, [Online] disponibil la adresa <https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-27-10>, accesat la data de 26 octombrie, 2016.
143. Lacroix, T., „Hometown Organisations and Development Practices”, WP nr. 28, International Migration Institute, Oxford, Marea Britanie, 2010b, [Online] disponibil la adresa <https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-28-10>, accesat la data de 2 noiembrie, 2016.
144. Lacroix, T., „Transnationalism and Development: The Example of Moroccan Migrant Networks”, 2009, *The Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 35, nr. 10, pp. 1665-1678.
145. Larner, W., „Expatriate Experts and Globalising Governmentalities: The New Zealand Diaspora Strategy”, 2007, *Transactions of the Institute of British Geographers*, vol. 32, pp. 331-345.
146. Lavenex, S. și Kunz, R., „The Migration-Development Nexus in EU External Relations”, 2008, *European Integration*, vol. 30, nr. 3, pp. 439-457.
147. Leclerc, E. și Meyer, J.-B., „Knowledge Diasporas for Development”, 2007, *Asian Population Studies*, vol. 3, nr. 2, pp. 153-168.
148. Levitt, P. și de la Dehesa, R., „Transnational Migration and the Redefinition of the State: Variations and Explanations”, 2003, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 26, nr. 4, pp. 587-611.
149. Levitt, P. și Glick Schiller, N., „Conceptualizing Simultaneity. A Transnational Social Field Perspective on Society”, în Portes, A. și DeWind, J., (editori) *Rethinking Migration. New Theoretical and Empirical Perspectives*, New York: Berghahn Books, 2008, pp. 181-218.
150. Levitt, P. și Lamba-Nieves, D., „‘It’s Not Just About the Economy, Stupid’ – Social Remittances Revisited”, 21 mai, 2010, Migration Policy Institute, [Online] disponibil la adresa <http://www.migrationpolicy.org/article/its-not-just-about-economy-stupid-social-remittances-revisited>, accesat la data 13 iunie, 2016.
151. Levitt, P., „Social Remittances: Migration Driven Local-Level Forms of Cultural Diffusion”, 1998, *International Migration Review*, vol. 32, nr. 4, pp. 926-948.
152. Lima, A., „Transnationalism: A New Mode of Immigrant Integration”, The Mauricio Gastón Institute for Latino Community Development and Public Policy, 17 septembrie, 2010.

153. Luecke, M., Ganta, V. și Radeke, J., „Permanent Emigration from Moldova: Estimate and Implications for Diaspora Policy”, GET – German Economic Team, Policy Briefing Series, Berlin/Chișinău, iunie 2015.
154. Lücke, M., Mahmoud, T.O. și Pinger, P., „Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova”, Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (ASDI) și Organizația Internațională pentru Migrație, iunie 2007, [Online] disponibil la adresa http://www.iom.md/materials/5_patterns_ro.pdf, accesat la data de 13 martie 2016.
155. Macari, V. și Badâr, I., *Desfășurarea și perfecționarea procesului de privatizare în Republica Moldova*, Chișinău: Institutul de Cercetări Științifice în Domeniul Informației Tehnico-Economice, 1995.
156. Mahmoud, T.O., Rapoport, H., Steinmayr, A. și Trebesch, C., „Emigration and Political Change”, 2012, [Online] disponibil la adresa https://www.researchgate.net/publication/268270750_Emigration_and_Political_Change, accesat la data de 24 iunie, 2015.
157. Manning, P., *Migration in World History*, ediția a 2-a, New York: Routledge, 2013.
158. Marchand, K., Langley, S. și Siegel, M., *Diaspora Engagement in Development. An Analysis of the Engagement of the Nigerian Diaspora in Germany and the Potentials for Cooperation*, Maastricht Graduate School of Governance, februarie 2015, Maastricht, Olanda.
159. Marchetti, S. și Venturini, A., „Mothers and Grandmothers on the Move: Labour Mobility and the Household Strategies of Moldovan and Ukrainian Migrant Women in Italy”, 2014, *International Migration*, vol. 52, nr. 5, pp. 111-126.
160. Marcu, S., „Between Migration and Cross-Border Mobility: Return for Development and Europeanization among Moldovian Immigrants”, 2014, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 14, nr. 1, pp. 83-107.
161. Marienstrass, R., „On the Notion of Diaspora”, în Chaliand, G., (editor), *Minority Peoples in the Age of Nation States*, Londra: Pluto Press, 1989, pp. 119-125.
162. Martea, G., „Dezvoltarea umană și socială a Basarabiei în mileniul trei – realitate și constatări”, 2016, *Clipa*, nr. 1212, 30 mai 2016, XXVI, [Online] disponibil la adresa <http://www.clipa.com/a19333-Dezvoltarea-umana-si-sociala-a-Basarabiei-238-n-mileniul-trei-realitate-si-constatari.aspx>, accesat la data de 13 iunie 2016.
163. Martinez, M., Giraldo, P., Nizami, S., Castro, H., Hassan, S., Durakovic, N. și Zarul, A., „PARE 1+1. Improving Moldova’s Remittance-Based Investment Program”, mai 2015, Project Report, School of International and Public Affairs, Universitatea din Columbia, SUA.
164. Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. și Taylor, J.E., „Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, 1993, *Population and Development Review*, vol. 19, nr. 3, pp. 431-466.
165. Massey, D.S., „International Migration at the Dawn of the Twenty-First Century: The Role of the State”, 1999, *Population and Development Review*, vol. 25, nr. 2, pp. 303-322.
166. Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. și Taylor, J.E., „An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case”, 1994, *Population and Development Review*, vol. 20, nr. 4, pp. 699-751.
167. Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. și Taylor, J.E., *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*, Oxford: Oxford University Press, 2009.

168. Mazzucato, V., „Reverse Remittances in the Migration–Development Nexus: Two-Way Flows between Ghana and the Netherlands”, 2011, *Population, Place and Space*, vol. 17, nr. 5, pp. 454-468.
169. Meyer, J.-B. și Brown, M., „Scientific Diaspora: A New Approach to the Brain Drain”, Discussion Paper nr. 41, World Conference on Science, UNESCO-ICSU, Budapesta, Ungaria, 26 iunie – 1 iulie 1999, [Online] disponibil la adresa <http://www.unesco.org/most/meyer.htm>, accesat la data de 4 februarie 2015.
170. Migration Policy Institute, *Top 10 Migration Issues of 2015*, Decembrie 2015, [Online] disponibil la adresa <http://www.migrationpolicy.org/programs/migration-information-source/top-10-migration-issues-2015>, accesat la data de 22 martie 2016.
171. „Milioane de lei, investiți de migranți în economia țării. Istoriile de succes ale migranților moldoveni”, fără autor, 20 aprilie 2016, [Online] disponibil la adresa <http://www.prime.md/rom/news/economic/item34649/>, accesat la data de 20 iunie 2016.
172. Moldovanu, D., *Economia Moldovei în capcana globalizării și a tranziției*, Chișinău: Editura Arc, 2004.
173. Morales, L. și Jorba, L., „Transnational Links and Practices of Migrants’ Organisations in Spain”, în Bauböck, R. și Faist, T., (editori), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010, pp. 267-293.
174. Moraru, V. și Deleu, E., „Generații secunde de migrație: implicații politice și sociale. Cazul cetățenilor moldoveni din Italia”, 2016, *Moldoscopie*, nr. 4 (LXXV), pp. 92-107.
175. Morawska, E., „‘Diaspora’ Diasporas’ Representations of Their Homelands: Exploring the Polymorphs”, 2011, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 34, nr. 6, pp. 1029-1048.
176. Morawska, E., „International Migration: Its Various Mechanisms and Different Theories that Try to Explain It”, Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, Malmö Institute for Studies of Migration Diversity and Welfare, Universitatea din Malmö, Suedia, 2007.
177. Mossin Broden, B., „Migration and Development: The Flavour of the 2000s”, 2012, *International Migration*, vol. 50, nr. 3, pp. 2-7.
178. Moșneaga, V., „Republic of Moldova: Diaspora and Diaspora Policy”, 2014, *Slovak Journal of Political Sciences*, vol. 14, nr. 2, pp. 149-172.
179. Moșneaga, V., Moraru, V., Rusnac, G. și Țurcan, V., *Fațetele unui proces: migrația forței de muncă din Republica Moldova*, Chișinău: Editura Prim, 2011.
180. Mukomel, V. și Cheianu-Andrei, D., „Moldovenii în Federația Rusă: profilul socioeconomic și provocările de politici”, Ciclul de studii „Cartografierea Diasporei Moldovenești I”, Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, 2013.
181. Moya, J.C., „Immigrants and Associations: A Global and Historical Perspective”, 2007, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, nr. 5, pp. 833-864.
182. Мошняга, В. și Евдокимова, Л., „Трудовые мигранты Молдовы: в поисках механизма защита (по результатам экспертного опроса)”, 2003, *Moldoscopie* (Probleme de analiză politică), Partea XXII, Chișinău: USM.
183. Мошняга, В. și Цуркан, В., „Миграционные планы выпускников молдавских вузов”, 2015, *Демографическое Обозрение*, vol. 2, nr. 2.

184. Мошняга, В., „Трудовая миграция в Республике Молдова: основные тенденции и объёмы” în *Moldova, România, Ucraina: integrarea Europeană și migrarea forței de muncă*, Chișinău: Editura CAPTES, 2000.
185. Nedelcu, M., „Migrants’ New Transnational Habitus: Rethinking Migration through a Cosmopolitan Lens in the Digital Age”, 2012, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 38, nr. 9, pp. 1339-1356.
186. Newland, K. și Patrick, E., „Beyond Remittances: The Role of Diaspora in Poverty Reduction in Their Countries of Origin”, A Scoping Study, Migration Policy Institute for the Department of International Development, Washington, D.C., iulie 2004, [Online] disponibil la adresa <http://www.migrationpolicy.org/research/beyond-remittances-role-diaspora-poverty-reduction-their-countries-origin>, accesat la data de 27 februarie 2016.
187. Newland, K. și Tanaka, H., *Mobilizing Diaspora Entrepreneurship for Development*, Diasporas & Development Policy Project, Washington, D.C.: Migration Policy Institute, 2010.
188. Newland, K., „A New Surge of Interest in Migration and Development”, 1 februarie, 2007, Migration Policy Institute, [Online] disponibil la adresa <http://www.migrationpolicy.org/article/new-surge-interest-migration-and-development>, accesat la data de 3 martie 2014.
189. Newland, K., „Migration as a Factor in Development and Poverty Reduction: The Impact of Rich Countries’ Immigration Policies on the Prospects of Poor”, în Picciotto, R. și Veaving, R., (editori), *Impact of Rich Countries’ Policies on Poor Countries: Towards a Level Playing Field in Development Cooperation*, New Jersey: Transactions Publishers, 2004, pp. 187-214.
190. Nicholson, B., „Migrants as Agents of Development: Albanian Return Migrants and Micro-enterprise”, în Pop, D., (editor), *New Patterns of Labour Migration in Central and Eastern Europe*, AMM Publishing House, Open Society Foundation, 2004, pp. 94-110.
191. Nilsson, K., „The Ties that Bind. A Study of Diaspora Engagement Policies in Ghana”, Lucrare de licență/disertație, Departamentul de Științe Politice, Facultatea de Științe Sociale, Universitatea din Lund, Suedia, 2011.
192. Nkongolo-Bakenda, J-M. și Chrysostome, E.V., „Engaging Diasporas as International Entrepreneurs in Developing Countries: In Search of Determinants”, 2013, *Journal of International Entrepreneurship*, vol. 11, nr. 1, pp. 30-64.
193. Nyberg-Sørensen, N., „Coherence and Contradictions in Danish Migration-Development Policy and Practice”, 2016, *European Journal of Development Research*, vol. 28, nr. 1, pp. 62-75.
194. Nyberg-Sørensen, N., „The Development Dimension of Migrant Remittances”, WP nr. 1, Organizația Internațională pentru Migrație, IOM, 2004, [Online] disponibil la adresa https://publications.iom.int/system/files/pdf/the_development_dimension.pdf, accesat la data de 13 aprilie 2014.
195. Nyberg-Sørensen, N., Van Hear, N. și Engberg-Pedersen, P., „The Migration-Development Nexus: Evidence and Policy Options”, 2002, *International Migration*, vol. 40, nr. 5, pp. 50-73.
196. Olesen, H., „Migration, Return, and Development: An Institutional Perspective”, 2002, *International Migration*, vol. 40, nr. 5, SI 2, pp. 126-150.
197. Onica, C., „Women’s Migration from Post-Soviet Moldova: Performing Transnational Motherhood”, Teză de disertație, Universitatea Central Europeană, Budapesta, Ungaria, 2008.

198. Oprunenco, A., „Migration Issue in Programs and Platforms of Political Parties in Moldova”, CARIM-East Explanatory Note 11/21, ianuarie 2012, Consortium for Applied Research on International Migration, European University Institute.
199. Organizația Națiunilor Unite, ONU, Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale, Divizia pentru populație, Trends in International Migrant Stock: Migrants by Destination and Origin (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2015), decembrie 2015b.
200. Organizația Națiunilor Unite, ONU, Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale, Divizia pentru populație, Population Facts, *Trends in International Migration, 2015*, decembrie 2015a, nr. 2015/4, [Online] disponibil la adresa <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/populationfacts/docs/MigrationPopFacts20154.pdf>, accesat la data de 23 martie 2016.
201. Organizația Națiunilor Unite, ONU, Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale, Divizia pentru populație, *World Population Prospects. The 2015 Revision. Key Findings and Advance Tables*, 2015c, [Online] disponibil la adresa https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/files/key_findings_wpp_2015.pdf, accesat la data de 23 aprilie 2016.
202. Organizația Națiunilor Unite, ONU, Departamentul pentru Afaceri Economice și Sociale, *World Economic and Social Survey: International Migration*, New York, 2004.
203. Orozco, M. și Rouse, R., „Migrant Hometown Associations and Opportunities for Development: A Global Perspective”, Migration Policy Institute, 1 februarie 2007, [Online] disponibil la adresa <http://www.migrationpolicy.org/article/migrant-hometown-associations-and-opportunities-development-global-perspective>, accesat la data de 23 februarie 2015.
204. Orozco, M., „Looking Forward and Including Migration in Development: Remittance Leveraging Opportunities for Moldova”, Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, Republica Moldova, decembrie 2007.
205. Orozco, M., „Diasporas and Development: Issues and Impediments” în Brinkerhoff, J.M., (editor), *Diasporas and International Development: Exploring the Potential*, Boulder: Lynne Rienner, 2008, pp. 245-260.
206. Orozco, M., Lowell, B.L., Bump, M. și Fedewa, R., „Transnational Engagement, Remittances and their Relationship to Development in Latin America and the Caribbean”, iulie 2005, Institute for the Study of International Migration, Final Report Submitted to the Rockefeller Foundation, Universitatea Georgetown, SUA, [Online] disponibil la adresa https://monroecollege.edu/uploadedFiles/_Site_Assets/PDF/Remittances-and-Development-in-Latin-A-and-CA.pdf, accesat la data de 23 martie 2016.
207. Østergaard-Nielsen, E., „Mobilising the Moroccans: Policies and Perceptions of Transnational Co-Development Engagement among Moroccan Migrants in Catalonia”, 2009, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 35, nr. 10, pp. 1623-1641.
208. Østergaard-Nielsen, E., (editor), *International Migration and Sending Countries. Perceptions, Policies and Transnational Relations*, Londra: Palgrave Macmillan, 2003.
209. Özden, C., Rapoport, H. și Schiff, M., „Five Questions on International Migration and Development”, 2011, *The World Bank Economic Review*, vol. 25, nr. 1, pp. 1-11.
210. Page, B. și Mercer, C., „Why Do People Do Stuff? Reconceptualizing Remittance Behaviour in Diaspora-Development Research and Policy”, 2012, *Progress in Development Studies*, vol. 12, nr. 1, pp. 1-18.

211. Paladi, G., Gagauz, O. și Penina, O., *Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale*, Chișinău: Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2009.
212. Patterson, R., „Transnationalism: Diaspora-Homeland Development”, 2006, *Social Forces*, vol. 84, nr. 4, pp. 1891-1907.
213. Pinger, P., „Come Back or Stay? Spend Here or There? Return and Remittances: The Case of Moldova”, 2010, *International Migration*, vol. 48, nr. 5, pp. 142-173.
214. Piracha, M. și Saraogi, A., „Remittances and Migration Intentions of the Left-Behind”, 2015, *Migration and Development*, publicat online.
215. Piras, S., Vittuari, M., Mollers, J. și Herzfeld, T., „Remittances and Agricultural Change. On-Farm Investments of Moldovan Migrants”, Lucrare prezentată la conferința *Rural Labor in Transition*, 22-24 iunie 2016, organizatori IAMO și IZA, Halle, Germania.
216. Ponossian, R., „Courting a Diaspora: Armenia-Diaspora Relations since 1998”, în Østergaard-Nielsen, E., (editor), *International Migration and Sending Countries. Perceptions, Policies and Transnational Relations*, Londra: Palgrave Macmillan, 2003, pp. 140- 170.
217. Poppe, R., „The Matching Approach on Expenditure Patterns of Migrant Households: Evidence from Moldova”, Working Paper nr. 444, iulie 2007, Advanced Studies in International Economic Policy Research Kiel Institute for the World Economy, Kiel, Germania.
218. Porcescu, S., „Moldova’s Diaspora Policies: The Path from Moderate to an Active Engagement”, în Varzari, V., Tajeda, G., Porcescu, S. și Bolay, J.-C. (editori), *Skilled Migration and Development Practices: Republic of Moldova and the Countries of South East Europe*, Chișinău, 2013, pp. 35-44.
219. Portes, A. și DeWind, J., „A Cross-Atlantic Dialogue: The Progress of Research and Theory in the Study of International Migration”, în Portes, A. și DeWind, J., (editori) *Rethinking Migration. New Theoretical and Empirical Perspectives*, New York: Berghahn Books, 2008, pp. 3-28.
220. Portes, A. și Rumbaut, R., *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*, Berkeley: University of California Press, 2001.
221. Portes, A., „Conclusion: Theoretical Convergencies and Empirical Evidence in the Study of Immigrant Transnationalism”, 2003, *International Migration Review*, vol. 37, nr. 3, pp. 874-892.
222. Portes, A., „Global Villagers: The Rise of Transnational Communities”, 1996a, *The American Prospect*, nr. martie-aprilie, [Online] disponibil la adresa <http://prospect.org/article/global-villagers-rise-transnational-communities>, accesat la data de 14 februarie 2016.
223. Portes, A., „Globalization from Below: The Rise of Transnational Communities”, în Smith, W.P. și Korczenwicz, R.P., (editori), *Latin America in the World Economy*, Westport: Green Press, 1996b, pp. 151-168.
224. Portes, A., „Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities”, 1997, *International Migration Review*, vol. 31, nr. 4, pp. 799-825.
225. Portes, A., „Introduction: The Debates and Significance of Immigrant Transnationalism”, 2001, *Global Networks*, vol. 1, nr. 3, pp. 181-193.

226. Portes, A., „Migration, Development, and Segmented Assimilation: A Conceptual Review of the Evidence”, 2007, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 610, nr. 1, pp. 73-97.
227. Portes, A., „Towards a New World – the Origin and Effects of Transnational Activities”, 1999, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 22, nr. 2, pp. 465-477.
228. Portes, A., Escobar, C. și Radford, A.W., „Immigrant Transnational Organizations and Development: A Comparative Study”, 2007, *International Migration Review*, vol. 41, nr. 1, pp. 242-281.
229. Portes, A., Guarnizo, L.E. și Haller, J.H., „Transnational Entrepreneurs: An Alternative Form of Immigrant Economic Adaptation”, 2002, *American Sociological Review*, vol. 67, nr. 2, pp. 278-298.
230. Portes, A., Guarnizo, L.E. și Landolt, P., „The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field”, 1999, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 22, nr. 2, pp. 217- 237.
231. Postolachi, V., Poalelungi, O., Moșneaga, V. și Gonța, V., *Republica Moldova – problemele migrației*, Institutul Muncii din Republica Moldova și Institutul Muncii GSEE din Grecia, Chișinău: 2007.
232. Preibisch, K., Dodd, W. și Su, Y., „Pursuing the Capabilities Approach within the Migration-Development Nexus”, 2016, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, pp. 2111-2127, publicat online.
233. Prohnițchi, V. și Lupușor, A., „Opțiuni privind valorificarea remitențelor și economiilor emigranților pentru dezvoltarea Republicii Moldova”, februarie-aprilie 2013, UNDP-Moldova, Chișinău.
234. Radu, B., *Reziliența fostelor comunități miniere*, Cluj: Editura Presa Universitară Clujeană, 2015.
235. Ragazzi, F., „A Comparative Analysis of Diaspora Policies”, 2014, *Political Geography*, vol. 41, nr. iulie, pp. 74-89.
236. Ragazzi, F., „Diaspora: The Politics of Its Meanings”, 2012, *International Political Sociology*, vol. 6, nr. 1, pp. 107-111.
237. Ragazzi, F., „Governing Diasporas”, 2009, *International Political Sociology*, vol. 3, nr. 4, pp. 378-397.
238. Raghuram, P., „Which Migration, What Development? Unsettling the Edifice of Migration and Development”, 2009, *Population, Space and Place*, vol. 15, nr. 2, pp. 103-117.
239. Ratha, D., „The Impact of Remittances of Economic Growth and Poverty Reduction”, Policy Brief, nr. 8, septembrie 2013, Migration Policy Institute, [Online] disponibil la adresa <http://www.migrationpolicy.org/research/impact-remittances-economic-growth-and-poverty-reduction>, accesat la data de 12 aprilie, 2016.
240. Reitz, J.G., „Tapping Immigrants’ Skills: New Directions for Canadian Immigration Policy in the Knowledge Economy”, 2005, *Law and Business Review of the Americas*, vol. 11, pp. 409-432.
241. Riddle, L. și Nielsen, T.M., „Policies to Strengthen Diaspora Investment and Entrepreneurship: Cross-national Perspectives”, în Sharma, K., Kashyap, A., Montes, M.F. și Ladd, P., (editori), *Realizing the Development Potential of Diasporas*, Washington: United Nations University Press, 2011, pp. 230-252.

242. Riddle, L., „Diasporas: Exploring their Development Potential”, 2008, *Journal of Microfinance/ESR Review*, vol. 10, nr. 2, pp. 28-35.
243. Rios Avila, F. și Schlarb, E., „Bank Accounts and Savings – The Impact of Remittances and Migration: A Case Study of Moldova”, Working Paper nr. 448, mai 2008, Advanced Studies in International Economic Policy Research Kiel Institute for the World Economy, Kiel, Germania.
244. Roșca, D., „The Influence of Foreign Capital Enterprises on the Economy and Society of Moldova”, 2003, *SEER: Journal for Labour and Social Affairs in Eastern Europe*, vol. 6, nr. 1-2, pp. 17-26.
245. Rosenau, J.N., *Distant Proximities: Dynamics Beyond Globalization*, Princeton: Princeton University Press, 2003.
246. Rotariu, T., „Migrația ca factor de creștere a populației”, în *Demografie și sociologia populației. Structuri și procese demografice*, Iași: Editura Polirom, 2009, pp. 146-194.
247. Rother, N. și Nebe, T.M., „More Mobile, More European? Free Movement and EU Identity”, în Recchi, E. și Favell, A. (editori), *Pioneers of European Integration. Citizenship and Mobility in the EU*, Cheltenham: Edward Elgar, 2009, pp. 120-155.
248. Ryazantsev, S., „The Impact of Diaspora on the Development of CIS Countries”, în Tamas, K. și Palme, J., *How Migration Can Benefit Development: Bridging the Research and Policy Gap*, Institute for Futures Studies, 2006, pp. 133-147.
249. Safran, W., „Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return”, 1991, *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, vol. 1, nr. 1, pp. 83-99.
250. Sandu, D., *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Iași: Polirom, 2010.
251. Sandu, D., *Spațiul social al tranziției*, Iași: Polirom, 1999.
252. Schwartz, R., „Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova”, Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (ASDI) și Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, mai 2007.
253. Shain, Y. și Barth, A., „Diasporas and International Relations Theory”, 2003, *International Organization*, vol. 57, nr. 3, pp. 449-479.
254. Shain, Y., *Kinship and Diasporas in International Affairs*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2007.
255. Sheffer, G., (editor), *Modern Diasporas in International Politics*, Londra: Croom Helm, 1986.
256. Sheffer, G., *Diaspora Politics. At Home Abroad*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
257. Siegel, M. și Lücke, M., „Migrant Transnationalism and the Choice of Transfer Channels for Remittances: The Case of Moldova”, 2013, *Global Networks*, vol. 13, nr. 1, pp. 120-141.
258. Skeldon, R., „International Migration as a Tool in Development Policy: A Passing Phase?”, 2008, *Population and Development Review*, vol. 34, nr. 1, pp. 1-18.
259. Skeldon, R., *Migration and Development: A Global Perspective*, Essex: Longman, 1997.
260. Smith, R.C., „Diasporic Memberships in Historical Perspective: Comparative Insights from the Mexican, Italian, and Polish Cases”, 2003, *International Migration Review*, vol. 37, nr. 3, pp. 724-759.
261. Sokefeld, M., „Mobilizing in Transnational Space: A Social Movement Approach to the Formation of Diaspora”, 2006, *Global Networks*, vol. 6, nr. 3, pp. 265-284.

262. Stanton Russell, S., „Remittances from International Migration. A Review in Perspective”, 1986, *World Development*, vol. 14, nr. 6, pp. 677-696.
263. Statistics Canada, Recensământ 2011, [Online] disponibil la adresa <http://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/index-eng.cfm>, accesat la data de 21 octombrie 2016.
264. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”, Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 166 din 11 iulie 2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 30 noiembrie 2012, nr. 245-247.
265. Sutherland, P.D., „Migration Is Development: How Migration Matters to the Post-2015 Debate”, fără dată, [Online] disponibil la adresa http://esa.un.org/unmigration/Migration_is_Development_by_P_Sutherland_MPP.pdf, accesat la data de 5 mai 2016.
266. Червонюк, В., Калинин, И. și Иванец, Г., «Конституционное право России», Энциклопедический словарь, 2002, *Национальная юридическая энциклопедия*, [Online] disponibil la adresa <http://determiner.ru/dictionary/543/word/sotchestveniki>, accesat la data de 2 februarie 2016.
267. Tajeda, G. și Bolay, J-C., (editori), *Scientific Diasporas as Development Partners. Skilled Migrants from Colombia, India and South Africa in Switzerland: Empirical Evidence and Policy Responses*, Bern: Peter Lang, 2010.
268. Tajeda, G., Varzari, V. și Porcescu, S., „Scientific Diasporas, Transnationalism and Home-country Development: Evidence from a Study of Skilled Moldovans Abroad”, 2013, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 13, nr. 2, pp. 157-173.
269. The Economist, „A World of Exiles”, 2 ianuarie 2003, [Online] disponibil la adresa <http://www.economist.com/node/1511765>, accesat la data de 13 august 2015.
270. Tölölyan, K., „Armenian Diaspora and Armenia: Issues of Identity and Mobilization. An Interview with Khanchig Tölölyan”, 2014, *Études Arméniennes Contemporaines*, „Juifs, Arméniens: Un siècle d'État”, nr. 3, iulie, pp. 83-101, [Online] disponibil la adresa <https://eac.revues.org/565>, accesat la data de 3 iulie 2016.
271. Tölölyan, K., „Diaspora Studies: Past, Present, and Promise”, WP nr. 55, International Migration Institute, Universitatea din Oxford, Marea Britanie, 2012, [Online] disponibil la adresa <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/wp/wp-55-12.pdf>, accesat la data de 24 martie 2015.
272. Tölölyan, K., „Rethinking Diaspora(s): Stateless Power in the Transnational Moment”, 1996, *Diaspora*, vol. 5, pp. 3-36.
273. Trading Economics, *Moldova Imports 2015-2016*, 2016, [Online] disponibil la adresa <http://www.tradingeconomics.com/moldova/imports>, accesat la data de 13 iulie 2016.
274. UNDP, Organizația Națiunilor Unite, *Human Development Report 2015. Work for Human Development*, 2015a, [Online] disponibil la adresa http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report.pdf, accesat la data de 13 martie 2016.
275. UNDP, Organizația Națiunilor Unite, *Human Development Report 2015. Work for Human Development*, Briefing note for countries on the 2015 Human Development Report, Moldova (Republic of), 2015b, [Online] disponibil la adresa http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/MDA.pdf, accesat la data de 13 martie 2016.

276. UNHCR, Organizația Națiunilor Unite, *World at War. Global Trends. Forced Displacement in 2014*, 2014, [Online] disponibil la adresa <http://unhcr.org/556725e69.html>, accesat la data de 21 martie 2016.
277. Uphoff, N., „Some Analytical Issues in Measuring Empowerment for the Poor, with Concern for Community and Local Governance”, lucrare prezentată la „Workshop on Measuring Empowerment: Cross-Disciplinary Perspectives”, Banca Mondială, Washington, 4-5 februarie, 2003, [Online] disponibil la adresa <http://siteresources.worldbank.org/INTEMPowerment/Resources/486312-1095970750368/529763-1095970803335/uphoff.pdf>, accesat la data de 17 martie 2013.
278. Vargas-Silva, C., *Handbook of Research Methods in Migration*, Cheltenham: Edward Elgar, 2012.
279. Vasiliu, V., „Exclusiv: V. Plahotniuc regretă excesele lui Dodon, nu uită de Filat și are o ofertă pentru Jurnal TV”, 24 ianuarie 2017, [Online] disponibil la adresa <https://deschide.md/ro/stiri/politic/6452/Exclusiv--Interviu-Vlad-Plahotniuc-regret%C4%83-excesele-lui-Dodon-nu-a-uitat-de-Filat-%C8%99i-are-o-ofert%C4%83-pentru-Jurnal-TV.htm>, accesat la data de 13 martie 2017.
280. Vertovec, S., „Conceiving and Researching Transnationalism”, 1999, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 22, nr. 2, pp. 447-462.
281. Vertovec, S., „Migrant Transnationalism and Modes of Transformation”, 2004, *International Migration Review*, vol. 38, nr. 3, pp. 970-1001.
282. Vertovec, S., „Migrant Transnationalism and Modes of Transformation”, în Portes, A. și DeWind, J., (editori) *Rethinking Migration. New Theoretical and Empirical Perspectives*, New York: Berghahn Books, 2008, pp. 149-180.
283. Vertovec, S., „The Political Importance of Diaspora”, WP nr. 13, Centre on Migration, Policy and Society, Universitatea din Oxford, Marea Britanie, 2005.
284. Vertovec, S., „Three Meanings of Diaspora, Exemplified among South Asian Religions”, 1997, *Diaspora*, vol. 6, nr. 3, pp. 277-299.
285. Vianello, F.A., „International Migrations and Care Provisions for Elderly People Left Behind. The Cases of the Republic of Moldova and Romania”, 2015, *European Journal of Social Work*, publicat online.
286. Vlase, I., „‘My Husband Is a Patriot!’: Gender and Romanian Family Return Migration from Italy”, 2013, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 39, nr. 5, pp. 741-758.
287. Voicu, B. și Șerban, M., „Immigrant Involvement in Voluntary Associations in Europe”, 2012, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 32, nr. 10, pp. 1569-1587.
288. Vremiș, M., Craievschi-Toartă, V., Burdelnîi, E., Herm, A. și Poulain, M., „Profilul migrațional extins al Republicii Moldova”, Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, 2013, [Online] disponibil la adresa http://www.iom.md/attachments/110_raportpmero.pdf, accesat la data de 13 martie 2015.
289. Waldinger, R., Popkin, E. și Managa, H.A., „Conflict and Contestation in the Cross-Border Community: Hometown Associations Reassessed”, 2008, *Ethnic and Racial Studies*, vol. 31, nr. 5, pp. 843-870.
290. World Bank Group și KNOMAD, „Migration and Remittances. Recent Developments and Outlook”, Migration and Development Brief 26, aprilie, 2016, [Online] disponibil la adresa

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/24012/9781464809132.pdf>, accesat la data de 12 iunie 2015.

291. Yanovich, L., „Children Left Behind: The Impact of Labor Migration in Moldova and Ukraine”, 23 ianuarie, 2015, Migration Policy Institute, [Online] disponibil la adresa <http://www.migrationpolicy.org/article/children-left-behind-impact-labor-migration-moldova-and-ukraine>, accesat la data de 13 mai 2016.
292. Zelinsky, Z., „The Hypothesis of the Mobility Transition”, 1971, *Geographical Review*, vol. 61, nr. 2, pp. 219-249.
293. Ziarul de Gardă, „[sondaj] Diaspora se implică?”, 25 august 2016, [Online] disponibil la adresa <http://www.zdg.md/editia-print/politic/sondaj-diaspora-se-implica>, accesat la data de 29 august 2016.
294. Zietsma, D., „Immigrants Working in Regulated Occupations”, February 2010 Perspectives, Statistics Canada – Catalogue no. 75-001-X, [Online] disponibil la adresa <http://www.statcan.gc.ca/pub/75-001-x/2010102/pdf/11121-eng.pdf>, accesat la data de 1 Martie, 2017.